

KLAS 4

Inleiding

[Zie de opmerkingen van LC bij de toelichting voor klas 1](#)

[Zie de opmerkingen van LC bij de toelichting voor klas 2](#)

In deze Achtergronden bij de Leerlijninhouden Spelling vind je per klas de nodige feedback om didactisch en inhoudelijk aan het werk te gaan met de verschillende thema's. Zowel de te kennen leerinhouden als de expliciet te behandelen leerinhouden werden hierin opgenomen per thema. Het is niet de bedoeling deze thema's aan te pakken in de volgorde waarin ze worden aangeboden in de leerinhouden en de achtergronden. Al doende zal je merken dat de leerstof een opbouw kent met enkele zeer belangrijke items die telkens weer 'meespelen' (bv. open en gesloten lettergrepen, ...).

In de Toelichting Spelling werden alle spellingaspecten die in de lagere school aan bod komen zorgvuldig bij elkaar gebracht in thema's. Dit resulteerde in tips, weetjes, regels en aandachtspunten. Dit alles dient niet meteen integraal aangeboden te worden aan de kinderen. Hiervoor is een vertaalslag nodig. Het is echter wel een noodzaak om zelf alle leerinhouden te bezitten (= zelfstudie) wil je met succes het spellingproces van de kinderen begeleiden. Wanneer je de achtergrond van de materie zelf goed kent, kan je meer inspelen op de vragen en noden van de kinderen. Op die manier worden verbanden duidelijker en weet je meteen waar je moet bijsturen om fouten te vermijden.

Bij het klassikaal lesgebeuren is een goed onderbouwde instructie van zeer groot belang. Het is dé sleutel waardoor gericht oefenen kan leiden tot automatisatie en het verwerven van de leerstof.

Niet elk kind zal echter meteen de inhoud vatten. Naast de leerstof zélf beheersen, vraagt dit een goede waarneming, een correct aanvoelen en een grote creativiteit om telkens weer een weg/manier te vinden die aanslaat bij alle kinderen. Wat je ook doet, zorg dat je consequent handelt zodat de kinderen niet in verwarring worden gebracht.

In de remediëring zijn de aangeboden achtergronden van onschatbare waarde als kinderen de woordbeelden niet oppakken en het werken naar analogie onvoldoende resultaat biedt. Ze moeten dan op een andere manier geholpen worden in het spellingproces. Regels, kapstokken kunnen vaak een oplossing bieden.

De toelichtingen en bijkomende regels kunnen na de afname van de LVS-dictees ook gebruikt worden om tot een goed en gestructureerd remediëringsplan te komen. Dit kan zowel klassikaal als in spellinggroepjes ingezet worden.

Spellingregels

Leerlijn Spelling

Eenmaal de kinderen het basale lezen en schrijven onder de knie krijgen, komt op spellinggebied ruimte vrij voor procedures en spellingregels.

Bij het aanbieden van een 'regel' gebruiken we diverse termen. Een kind kan een regel maar inzichtelijk verwerven wanneer het elke term die gebruikt wordt, kan koppelen aan de

werkelijkheid en omgekeerd. Om dit te bereiken zorg je best voor een direct samengaan van spreken – handelen – schrijven.

Het werken via een verhaal/beeld en het werken naar analogie gaan het aanbieden van een regel vooraf.

Probeer met kinderen volgende weg te bewandelen:

- vanuit aangeboden woorden
- zoeken naar overeenkomsten en/of verschillen + gesprek hierover
- tot het formuleren van een regel en het inoefenen ervan.

Op deze manier zet je kinderen zelf aan het denken en handelen en word je deelgenoot aan hun werkwijze en gedachten. Het maakt dat enthousiasme kan ontstaan en kinderen zelfstandigheid ontwikkelen.

Het is echt belangrijk dat kinderen een houding ontwikkelen waarbij ze zelf gaan nadenken over en handelen naar de aangebrachte spellingregels. Door structuur te brengen in het spellingonderricht én een goed spellingschrift met hen op te bouwen waarin zelfstandig opzoekwerk mogelijk wordt, zorg je dat ze zelfstandig het spellingproces in de hand krijgen.

Maak vanaf het begin een onderscheid in:

- **Hoorwoorden:** je schrijft wat je hoort.
- **Regelwoorden:** je schrijft niet wat je hoort maar je past een regel toe,
bv. eind d/t - open en gesloten lettergrepen - ...
- **Onthoudwoorden:** woorden waarbij je een onderscheid moet maken in de manier
waarop gelijke klanken geschreven worden en die je moet kennen,
bv. ei/ij - au/ou - g/ch - p/b - ng/nk
- **Bastaardwoorden:** vreemde woorden die aan onze taal zijn aangepast.
- **Vreemde woorden:** woorden die uit een andere taal komen.

Spellingschrift

Vanaf de 4de klas wordt een spellingschrift aangelegd dat verder aangevuld wordt in de 5de en 6de klas. Op deze manier kan het schrift als ‘opzoekbron’ gebruikt worden en hoeven de kinderen niet elk jaar een nieuw schrift aan te leggen met spellingregels. Zo komt er meer tijd vrij om voldoende te oefenen. Het is belangrijk dat het spellingschrift overzicht biedt en geen fouten bevat. Als dit voor een kind moeilijkheden oplevert, wordt er in het zorgteam gezocht naar een oplossing die op maat gesneden is voor dat kind.

Aandachtspunten:

- Zorg voor een goede structuur in het schrift.
- Nummer de bladzijden.
- Voorzie ruimte in het schrift om in het jaar erop zaken nog aan te vullen.
Dit betekent dat je een overzicht moet hebben van de thema's die over 3 leerjaren verspreid liggen.

- In het schrift worden de bastaardwoorden, vreemde woorden en te onthouden woorden verzameld per leerjaar.

Voordelen:

- Systematische herhaling wordt mogelijk: wanneer nieuwe woorden ingeschreven worden, eerst de vroeger genoteerde woorden laten bestuderen, het overeenkomstige laten opmerken, ... (woordstudie)
- Het is een naslagwerkje dat kan gebruikt worden bij twijfel. Het is het resultaat van eigen werk en maakt dat kinderen er beter hun weg in vinden.
- Het bevordert de continuïteit in het spellingonderricht.
- Het kan gebruikt worden voor zelfdictiee.
- Het versterkt de analogiewerking.
- Onderwerpen uit het schrift kunnen als herhalingstaken opgegeven worden.

Het oefenen

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds oefenen, waarbij de kinderen verkennend en met de nodige tussenstappen tot de juiste schrijfwijze komen én anderzijds het herhaaldelijk oefenen waardoor een automatisme ontstaat. De tussenstappen blijven achterwege. De leerstof is dan echt gekend.

Het is goed om regels geïsoleerd te oefenen maar integreer de regel nadien in het groter geheel. Laat vooral ook voldoende oefeningen maken waarin meerdere moeilijkheden aan bod komen. Zo ontwikkelen kinderen wakkerheid om de verschillende moeilijkheden in een zin te onderscheiden en te koppelen aan de juiste regel.

‘Goed leren spellen is leren rekening houden met alles tegelijk in de hele zin.’

In de Toelichting Spelling vind je woordenreeksen die zich lenen tot het uitvoeren van andere opdrachten dan deze waar ze voor samen zijn gebracht: bv. rubriceren volgens andere moeilijkheden, alfabetisch rangschikken, ...

Zoek naar leuke werkvormen die de spelling stimuleren en het plezier om met taal bezig te zijn, verhogen!

Goed kunnen spellen betekent ook leren controleren. Leer kinderen om woorden op te zoeken wanneer ze aan de schrijfwijze twifelen (in tegenstelling tot: ik weet het niet, ik schrijf maar wat ik denk!).

Zorg ervoor dat kinderen alle woorden begrijpen alvorens aan de slag te gaan. Maak hen de houding eigen om een woordenboek te gebruiken (wat ik niet begrijp, zoek ik op!).

Wanneer de aangeboden oefeningen aansluiten bij de mogelijkheden van de kinderen, zullen zij goede resultaten behalen. Zorg ervoor dat de opklimming in moeilijkheidsgraad geleidelijk gebeurt zodat elke nieuwe moeilijkheid met enige oefening te overwinnen is. Elke nieuwe drempel die genomen moet worden, dient goed voorbereid en behandeld te worden. Met

succes leren geeft immers voldoening. Elk succes draagt bij tot een volgend gunstig leerresultaat.

Overschrijven en oefenen

Bij het overschrijven en oefenen moeten we er steeds voor zorgen dat een bezinningsmoment wordt ingebouwd:

- luisteren naar het woord
- zelf moeilijkheden in het woord ontdekken
- analysebesef → bv. grondwoorden ontdekken
- regelbewustzijn → welke regel is hier van toepassing?
- systeeminzicht → bv. werkwoordvorming
- ...

Dergelijke houding is essentieel om een effect te verwachten van het overschrijven.

Voorbeelden van oefeningen in bewust overschrijven:

→ Zorg ervoor dat de kinderen de oefening vooral als een soort spelvorm ervaren.

Geef hen volgende opdrachten:

- Lees een zin (bv. uit een bordtekst, uit een leestekst, ...) aandachtig twee keer. Kies er een woord uit dat je moeilijk vindt. Schrijf het woord op en schrijf er achter wat je er moeilijk aan vindt,
bv. apotheker th
- Leer een zin van buiten. Doe dan het boek dicht of leg een afdekblad op de zin en schrijf de zin op. Daarna controleer je of je fouten hebt geschreven. Het moeilijkste woord uit de zin kan je nog eens opschrijven.
- Schrijf een moeilijk woord over en zoek er nog een zelfde soort woord bij,
bv. redactie → reactie politie → justitie
- **Verdeel lange woorden in lettergrepen,**
bv. journalisten → jour – na – lis – ten
- Zoek in een leestekst (geschiedenis, aardrijkskunde, ...) een moeilijk woord. Bekijk het woord goed en spreek het langzaam uit. Schrijf het in de lucht met je ogen toe, nadien op je bank. Pas daarna schrijf je het woord op een blaadje. Controleer of het woord juist is.
- In een lang woord kleinere woordjes ontdekken,
bv. autosnelweg → auto – snelweg – snel – weg
- **Woorden overschrijven en de moeilijkheden erin aanduiden.**
- Rubriceeroefeningen.
- Woorden zoeken waarvan een deel gegeven is,
bv. ugge - ank - erv - age - ucht
- ...

Dictee

Het kan een wereld van verschil betekenen als je dagelijks één zin dicteert en bespreekt met de kinderen. Samen zoeken naar het waarom van de schrijfwijze werkt dieper in.

Wanneer je dicteert sluit je aan bij de spreektaal, bv. paarde (zonder n) i.p.v. paarden. Zo worden de kinderen er zich van bewust dat ze, naast het noteren van wat ze horen, ook moeten weten met welk soort woord ze te maken hebben en waar ze dan op moeten letten. Zinsleer en woordleer zijn immers nauw verbonden met het correct kunnen spellen.

Wanneer kinderen zelf gaan schrijven, gebruiken ze spreektaal en merk je dat bv. de eind –n bij zelfstandige naamwoorden niet wordt geschreven. Het bewustzijn ontbreekt dan.

Belangrijk bij het verbeteren van het dictee:

- Ga met de kinderen op zoek naar wat ze niet begrepen hebben waardoor die fout is kunnen ontstaan: regelfout, onthoudwoord, ...
- **Laat hen verwoorden of noteren waarom een woord zo geschreven wordt.**
- Laat het woord één keer correct schrijven.

Wanneer je bij een dicteeverbetering verwacht dat de kinderen het foutieve woord verscheidene keren opnieuw schrijven, verdwijnen betekenis en klank uit de vorm. Vaak wordt het woord dan na één keer opnieuw fout geschreven. Op deze manier slijpt de fout terug in.

Laat het woord slechts één keer correct opnieuw schrijven, eventueel met het analogiewoord, de regel of de wetting erbij.

Dictee en remediëring

Na de verbetering van het dictee bekijk je welke fouten de kinderen maakten en ga je hierop opnieuw geïsoleerd oefenen. Op dat moment kan gedifferentieerd werken een meerwaarde betekenen. Soms is een foutenanalyse nodig om de oorzaak of de vermoedelijke oorzaak van de fout op te sporen. Bekijk aan de hand van deze analyse met welk soort oefeningen de kinderen gebaat zijn.

Door na elk dictee meteen in te spelen op wat je ziet:

- zorg je dat de regels niet verkeerd inslijpen
- maak je ruimte om remediërend te werken
- zorg je dat kinderen succeservaringen hebben in het spellingproces.

Naast het bekijken van de foutief geschreven woorden (wat kinderen allereerst confronteert met waar zij geen succes hebben gehad) kan het zeer motiverend werken om met kinderen de goed geschreven woorden te bekijken, die in kaart te brengen en hiervan de evolutie te volgen. Door dit regelmatig te doen hebben kinderen een duidelijk beeld van de vooruitgang die ze maken. De focus op wat wel lukt, maakt enthousiast en motiveert om stevig verder te werken.

Onderhouden = inoefenen

Wanneer hard geoefend werd aan een spellingmoeilijkheid en kinderen deze onder de knie hebben, mag je dit niet zien als een ‘afgewerkt’ pakketje. **Blijf terugkomen op moeilijkheden en integreer ze regelmatig in te maken oefeningen en dictes.** Wanneer zaken ‘onderhouden’ worden, blijven kinderen zich bewust trainen tot het een automatisme

wordt. Alle kinderen zijn gebaat met deze aanpak, maar vooral voor spellingzwakke kinderen kan het een wereld van verschil maken.

Zorg en spelling

Als leerkracht is het belangrijk om het spellingproces bij je kinderen aandachtig op te volgen en voortdurend bij te sturen. Goed waarnemen is hierbij essentieel.

Zo zal je merken dat er verschil is tussen kinderen met moeilijkheden en kinderen met een echte disfunctie. Deze laatsten komen wel tot inzicht, komen wel tot oefening, maar slagen er niet in te automatiseren. Vooral op langere termijn, in grotere hoeveelheden en wanneer verschillende moeilijkheden samen aan bod komen, hebben ze problemen. Voor deze kinderen is het belangrijk dat ze goed in de gaten worden gehouden zodat in het zorgteam tijdig kan bekeken worden of externe hulp nodig is.

Ook de afname van de LVS-dictees, drie keer per schooljaar, zorgt ervoor dat de evolutie in het spellingproces in kaart wordt gebracht.

Wanneer zich een zorgvraag stelt, vraag je hulp en/of ondersteuning aan het zorgteam. In het team wordt bekeken welke ondersteuning noodzakelijk is en op welk domein:

- klassikale bijsturing op leerling- en/of leerkrachtniveau
- ondersteuning in een spellinggroepje
- aanbieden van en leren werken met een computer en een spellingprogramma
- zoeken naar een alternatief als het spellingschrift ontoereikend is (dysorthografie, te veel fouten, geen structuur, ...)
- individuele begeleiding
- onderzoek
- externe hulp
- individueel leertraject
- ...

Zinsleer en woordleer in functie van de spelling

Wanneer we met aandacht het spellingproces doorheen de lagere school bekijken, merken we dat het spellingonderricht geen losstaand geheel is. Het is zeer nauw verbonden met woord- en zinsleer.

Inzicht in de woordsoorten, tijdsbeleving, inzicht in de zinsstructuur, ... maken dat het juist spellen eenvoudiger wordt en dat de kinderen ‘grond’ onder hun voeten voelen. Zo kan een ‘uitstapje’ naar woord- en zinsleer (en omgekeerd) tijdens een spellingles een belangrijke bijdrage leveren.

Het is daarom vanaf het begin belangrijk om spelling, woordleer en zinsleer hand in hand te laten evolueren.

Een aantal ervaringen/vaardigheden zijn noodzakelijk als basis waarop de spelling dan kan geënt worden.

- **Samenstellingen:**
 - ü Ervaren van een zin.

- ü Ervaren van woorden in een zin.
- **-d/-t op het eind van een woord:**
 - ü Ervaren van de verschillende woorden in een zin.
 - ü Werkwoorden herkennen in een zin.
 - ü De persoonsvorm herkennen in een zin.
- **-e/-en op het eind van een woord:**
 - ü Onderscheid kennen tussen bijvoeglijke naamwoorden en zelfstandige naamwoorden.
 - ü Werkwoorden herkennen in een zin.
- **Werkwoordspelling:**
 - ü Tijdsbeleving.
 - ü De persoonsvorm vinden in een zin:
 - Veranderlijkheid van de pv. in de zin ervaren (persoon/getal).
 - Ja/nee-vraag leren stellen.
 - Onderscheid infinitief en persoonsvorm ervaren.
 - ü Noemvorm leren vinden.
 - ü Begrippen: stam, infinitief, werkwoordgroep, hulpwerkwoord, zelfstandig werkwoord, koppelwerkwoord, ...
 - ü Onderscheid hoofdwkwoord en hulpwerkwoord. (pv. = hulpwerkwoord)

Na de bespreking van de verschillende leerinhouden voor jouw klas vind je in klas 1 t.e.m. 4 het thema: Zinsleer en woordleer i.f.v. de spelling. Hierin vind je een aantal aspecten die in relatie staan (rechtstreeks of onrechtstreeks) met de spelling. In klas 5 en 6 vind je dit in **thema 7,9, 10 en 13**.

Leerinhouden

Alfabet (thema 1)

Alfabetisch rangschikken (1.2)

In de vierde klas wordt er ruim aandacht besteed aan het correct alfabetisch rangschikken. Het is een noodzaak dat de kinderen het alfabet vlot kennen, willen ze op een snelle manier leren opzoeken in een woordenboek en/of een alfabetisch lijst in boeken.

Leer niet enkel het alfabet op rij maar isoleer ook letters waarbij de kinderen kunnen aanvullen wat er net voor of net na komt, bv. voor r komt q, erna komt s.

Zo leren ze ook de plaats van elke letter in de rij juister situeren, bv. komt de 'r' nu voor of na de 'l'? Het bevordert het snel opzoeken in een woordenboek of naslagwerk.

Wat de kinderen moeten kunnen:

- in een rijtje de woorden ordenen volgens de beginletter. De beginletters volgen de volgorde van het alfabet:
 - o aap bos citroen deur eend fles glas haas ...
- als de woorden dezelfde beginletter hebben dan ordenen we ze volgens de 2^e/3^e ... letter:
 - o kaas keel kind klok knie kop
 - o kraan krab

Inoefening:

- Woorden alfabetisch rangschikken.
- Woorden opzoeken in het woordenboek. Hieraan kan een andere oefening gekoppeld worden,
 - bv. Zoek in het woordenboek het woord renner.
 - Zoek op hetzelfde blad in het woordenboek nu nog:
 - ü 2 andere zelfstandige naamwoorden,
 - ü enkele bijvoeglijke naamwoorden
 - ü enkele werkwoorden.
 - Maak nu een gedicht met die woorden maar zorg dat het gedicht in de verleden tijd staat en ...
- In een atlas, encyclopedie, ... het register raadplegen. Zaken opzoeken ...

Klinkers (thema 2)

Hiervoor verwijzen we naar de *Toelichting Spelling*, **thema 2/thema 3**.

In de aandachtspunten voor *Klas 3* vind je wat al gekend moet zijn.

De doffe (of toonloze) klinker (2.3)

De doffe e in de achtervoegsels -eren, -elen, -enen (2.3.3)

Woorden met -eren

- twee verschillende medeklinkers tussen de 1^e en 2^e lettergreep:
 - anderen, donderen, gisteren, hunkeren, jongeren, kalveren, kinderen, klonteren, luisteren, minderen, roosteren, schilderen, slenteren, veranderen, zilveren
- een 2-tekenklank in de 1^e lettergreep:
 - cijferen, eieren, goederen, ijzeren, klauteren, kuieren, liederen, luieren, ouderen, ploeteren, sluimeren, weigeren, zuiveren
- een lange klank in de 1ste (of 2^e) lettergreep (open lettergreep, enkele klinker)
 - bladeren, haperen, haperen, koperen, leveren, snateren, toveren, vermageren, verzekeren, snateren, zomeren
- een korte klank in de 1ste (of 2^e) lettergreep (gesloten lettergreep, medeklinker verdubbelen)
 - bekommeren, fladderen, kletteren, knetteren, knippen, kwetteren, nummeren, schitteren, stotteren, timmeren

Maar in sommige woorden wordt de doffe klank van -eren uitgesproken met een lange e-klank omdat de klemtoon wel op die lettergreep ligt:

 - adviseren, bezeren, dresser, geweren, hanteren, proberen, redeneren, studeren, verkeren, verleren

Woorden met -elen

- bengelen, handelen, hengelen, hinkelen, kantelen, kronkelen, kwispelen, ritselen, stempelen, wandelen, winkelen
 - kriebelen, meubelen, struikelen, tuimelen, twijfelen, wiebelen
 - goochelen, hagelen, kakelen, lepelen, mazelen, popelen, rafelen, regelen, schakelen, stapelen, verzamelen
 - babbelen, grabbelen, huppelen, kibbelen, krabbelen, middelen, rammelen, scharrelen, schommelen, trommelen, waggelen
- Maar**: bevelen, kamelen, kastelen, vervelen

Woorden met –enen

- gevangenenen, ordenen, hersenen
 - oefenen
 - christenen, openen, regenen, tekenen, redenen, rekenen, verloochenenen
- Maar:** verdwenen

Woorden met i of ie (2.4)

Volgende regels kunnen soms een hulp zijn voor kinderen met hardnekkige problemen aan deze woorden:

Je schrijft i e in een open lettergreep (in oorspronkelijke Nederlandse woorden):

- gierig, gieten, gieter spiegel, wiegen
 - iemand, iedere, iedereen, griezelig, geschiedenis
- Maar:** liter, titel, cider, crisis, artikel, arbiter
- *de klemtoon ligt op de i*
- fabrikant, muzikant, minister, tiran, direct, giraf
- *de klemtoon ligt niet op de i*
- Dit zijn meestal woorden van vreemde oorsprong

Je schrijft een enkele i als er in het woord nog een andere lange klank staat:

- kilo, minuut, piloot, citroen, klimaat, idee, sigaar, prima

Je schrijft nooit tweemaal i e in een woord:

- rivier, politiek, kliniek

Je schrijft nooit i e in een woord dat eindigt op –teit:

- elektriciteit, universiteit, activiteit, kwaliteit

Je schrijft een enkele i als er een klinker volgt:

- via, dia, diamant, piano
 - station, stadion, kampioen, dieet
 - viool, riool
 - liniaal, speciaal, materiaal, familiaal, provinciaal
- Opgelet:** Je hoort een j-klank tussen de i en de andere klank en soms schrijven de kinderen die letter j ook!

De klank 'ie' die je hoort in het woord bijzonder schrijf je met 'i j'.

2-tekenklanken/3-tekenklanken/Tweeklanken (thema 3)

Hiervoor verwijzen we naar de *Toelichting Spelling*, **thema 3** en de achtergronden bij Klas 3.

2-tekenklanken:

ei/ij - au/ou

Vooraf:

- 2-tekenklanken worden met 2 letters (lettertekens) geschreven.
- **ie, oe, eu, ui, au, ou, ei en ij** zijn tweetekensklanken.
- De 2-tekenklanken ei/ij au/ou en ui zijn *tweeklanken*. Je hoort 2 verschillende klanken.
- Alle 2-tekenklanken zijn *lange klanken*.
- Na 2-tekenklanken moet er nooit verdubbeld worden.

Woorden gekend eind 4:

- aardbei, afscheid, allebei, allerlei, beide, sein, meid, zeilen
 - bijen, boerderij, ijverig, gelijk, rijst, spijker, altijd, bewijs, bewijzen, begrijpen, bekijken, bijna, bijeen, ijsje, ijzer, terwijl, vijver, wedstrijd, zwijgen
- bastaardwoorden:** *tapijt, paradijs, radijs*

- kauwen, rauw (niet gekookt), lauw, pauze, wenkbrauwen
- gebouw, ouders, verkouden, trouwen, juffrouw, mevrouw, schouder

Woorden expliciet oefenen, gekend eind 5:

- brei, breien, eigen, heilig, heide, *kapitein*, klei, spreij, kassei, marsepein, rein, seizoen, terrein, veilig, weinig
 - kwijt, stijf, tijger, vijand, strijden
- bastaardwoorden:** *kapitein*

- nauw, nauwkeurig, nauwelijks, benauwd, miauwen, klauteren
- eenvoudig, inhoud, landbouw, oerwoud, ouderwets, schouwburg

Let op: Neem de bastaardwoorden op in het lijstje van 'te onthouden' woorden.

Mogelijke werkvormen

- Maak groepjes van een vijftal woorden en laat ze van buiten leren.

- Leer met de prent(en) die je samen met de kinderen gemaakt hebt.
- Leer het verhaal of gedicht dat je gemaakt hebt.
- Laat de kinderen een onthoudfiche maken van de woorden die ze steeds vergeten.
- Visueel dictee is zeker een meerwaarde bij het verwerven van de onthoudwoorden en de kinderen kunnen op eigen tempo oefenen. Maak volgende afspraak:
 - ü Bekijk het woord aandachtig.
 - ü Lees het woord luidop.
 - ü Bedek het woord.
 - ü Schrijf het woord op.
 - ü Bekijk het woord opnieuw en controleer of het juist is.
 → De kinderen kunnen de gekende woorden aanvinken.

! Let wel: Na deze oefeningen zijn de woorden nog niet geautomatiseerd.

Herhalen en verdere inoefening zijn zeker noodzakelijk.

Auditief dictee is hier nu zeker op zijn plaats naast *invuloefeningen* waarbij de juiste klank moet ingevuld worden in opgegeven woorden.

Ei/ij-woorden zijn in principe onthoudwoorden. Toch kunnen volgende regels een grote hulp zijn voor kinderen die de woordbeelden niet vasthouden via een verhaal of beeld en op een andere manier de woorden moeten leren onthouden.

Dit kan pas als de kinderen kennis gemaakt hebben met sterke en zwakke werkwoorden:
Zie Toelichting Spelling, **hoofdstuk 3** (3. 5) Daar vind je ook de woordenrijen.

Ei of IJ

- Je schrijft 'i j' in sterke werkwoorden en hun afleidingen.
- Je schrijft 'e i' in zwakke werkwoorden en hun afleidingen.
- Je schrijft 'e i' in de achtervoegsels: -heid, -lei en -teit.
- Je schrijft 'i j' in de achtervoegsels: -ij, -erij, -ernij, -rijk, -lijk.
- Je schrijft 'i j' in: -zijn, -vrij.
- Je schrijft 'e i' in: -eind, -eigen, -leiden/leider/leiding.

Ook au/ou-woorden zijn in principe onthoudwoorden. Toch kunnen volgende regels een grote hulp zijn indien nodig:

Zie Toelichting Spelling, **thema 3** (3. 6) Daar vind je ook de woordenrijen.

AU of OU

- Je schrijft ou voor een t.
- Je schrijft ou voor een d.
- Je schrijft au voor een andere medeklinker dan de w (en t of d).

AU of AUW / OU of OUW

- Je schrijft een w aan het eind van een woord.

- Je schrijft een **w** als er een klinker achter staat.
- Je schrijft **geen w** als er een andere medeklinker achter staat.
→ Maar je schrijft **wel** een **w** vóór een medeklinker:
 - ü in **werkwoordsvormen** als de stam eindigt op een w
 - ü in **verkleinwoorden** als het grondwoord eindigt op een w
 - ü in **samenstellingen**
 - ü in **afleidingen**.

Medeklinkers (thema 5)

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling*, **thema 5**.

G of CH op het eind van een woord kan voor moeilijkheden zorgen. Deze leerstof werd expliciet aangebracht in Klas 3 en wordt nu grondig geoefend. (5.1.2)
Onderstaande regels kunnen van nut zijn als kinderen de woordbeelden niet ‘pakken’.

Medeklinkers aan het eind van een woord (5.1)

g/ch aan het eind van een woord na een korte klank (5.1.2)

- Als je na een korte klank een g hoort op het einde van een woord, moet je bijna altijd g schrijven:
 - o big, brug, dag, mug, rog, rug, slag, terug, vlag, vlug, weg
 - o aanleg, aanslag, bedrag, gedrag, omslag, onderweg, oorlog, uitleg, uitslag, verslag
- Maar: bij de volgende onthoudwoorden moet je ch schrijven:
 - o **ach, och, toch, pech, zich** (aan dit woord worden soms heel lang fouten geschreven!!)
 - o **doch, noch ... noch, de lach, de kuch**

Belangrijke opmerking:

- Als je na een lange klank een g hoort op het einde van een woord, moet je altijd g schrijven:
 - o laag, traag, graag, kraag, leeg, boog, maag, oog, wieg, hoog, vlieg, vraag, droog
 - o genoeg, nederlaag, omhoog, omlaag, vandaag, vliegtuig

Medeklinkercombinaties (thema 6)

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling*, **thema 6** en bekijk ook de aandachtspunten van Klas 3.

Bouw met de kinderen doorheen het jaar woordenrijen op waarin onderstaande aspecten aan bod komen. Laat hen zelf woorden aanbrengen en bekijk welke woorden passen in het opzet. Start eenvoudig en bouw op. Trek de aandacht op de uitzonderingen of moeilijkheden die in de achtergronden zijn opgenomen:

- bij woorden met sch → wordt vaak sgr geschreven
- oo voor ch
- ‘verborgen letters’ → letters die je niet hoort maar wel schrijft.
- g/ch → wanneer?
- ng of nk → nooit ngk
- andere spellingaspecten bv. open en gesloten lettergreep, eindletter, ...
- ...

Gebruik nadien de woorden in **dicteetjes of taal oefeningen**. Ze kunnen ook klassikaal of individueel als **leesoefening** gebruikt worden. Oefen deze woorden doorheen het jaar!!!

Medeklinkercombinaties

- **aan het begin van een woord** (6.1.1)
 - **str, spr, spl, schr** (6.1.3)
 - o straat, straks, streep, stroom, straf, strip, straal, streek, strand, streng, struik
 - o sproet, sprint, spreij, sprong, spreek, spreuk, spriet, gesprek
 - o spleet, splinter, splitsen
 - o schram, schraag, schreeuw, schrift, schrik, schroef, schroei, schrok, schroot, schrijven, schrijver

→ Bij al deze woorden ook weer opletten dat er niet ‘sgr’ wordt geschreven.
- **aan ’t eind van een woord** (6.2)

Dit is vaak ofwel:

 - bij **de overtreffende trap van bn**. Je vertrekt dan vanuit het bijvoeglijk naamwoord:

hoog/hoogst

 - o liefst, mooist, oudst, schuinst, koudst, grofst, kleinst, droefst, grootst, vroegst, vlugst, nauwst (ook: scherpst, slechtst)
 - bij **een persoonsvorm in de tegenwoordige tijd** (eindigt dus altijd op een t).

Je vertrekt dan vanuit de stam: ik schaats/hij schaatst.

 - o (hij) verft, helpt, stamp, flitst, grenst, plonst, kletst, plaatst, krimpt, springt (zie 6.2.3), blinkt (zie 6.2.3), werpt (zie 6.2.2)
 - **andere woorden**
 - o de barst, de borst, de komst, de koorts, het minst, eerst, laatst, de markt (zie 6.3.4), de herfst (zie 6.2.2)
 - o angst, bangst, langst (zie 6.2.3)
 - o links (komt van linker), **rechts, slechts**

- wordt ook vaak met ‘**gt**’ geschreven - wijs er dus op dat ‘recht/slecht’ de grondwoorden zijn
- sinds, ginds, aanstonds, kankerfonds
 - Hollands, Nederlands, onderaards, tweedehands
(zie ook thema 9.2: ts/ds eind woord)

Medeklinkercombinaties in het midden van een woord (6.3)

cht in een woord (6.3.1)

In het midden van een woord schrijf je na een korte klank altijd -cht:

- ü woorden op -en:
 - grachten, krachten, nachten, wachten / knechten, vechten, vlechten / berichten, gedichten, gewichten, gezichten, plichten / bochten / vluchten, vruchten, zuchten
- ü woorden op -er:
 - achter / echter, rechter / dichter / dochter / nuchter
- ü woorden op -ig:
 - prachtig, aandachtig/ plechtig / voorzichtig / bochtig, vochtig / vluchtig
- ü woorden op -e: zachte / echte, rechte, slechte / dichte
- ü woorden op -ing: inlichting, verlichting, verplichting, verrichting
- ü andere: achteruit, vrachtwagen / vruchtbaar

ng/nk in meervoudsvormen (6.3.2)

*Ook in een woord schrijf je **nooit -ngk** maar altijd ofwel -ng of -nk:*

- ü woorden op -en:
 - gangen, slangen, tangen, vangen, wangen / brengen, mengen / dingen, kringen, ringen, springen, zingen / jongen, longen, tongen
- ü woorden op -e: bange, lange / enge, strenge / jonge
- ü woorden op -er: slinger, vinger
- ü woorden op -el: engel, bengel, stengel

- ü woorden op -en:
 - banken, danken, dranken, klanken, planken, tanken / geschenken, denken, wenken
drinken, hinken, klinken, verdrinken, zinken / vonken, dronken
- ü woorden op -e: slanke / flinke
- ü woorden op -er: donker
- ü woorden op -el: enkel, wankel, winkel

Opmerking:

- ü In **koningin** blijft de -ng in 't midden staan en komt er achteraan -in bij (koning+in).
- ü In **koninklijk**, **koninkje** en **koninkrijk** moet je de -ng van ‘koning’ veranderen in -nk.
- ü In **sprinkhaan** moet je ook de -ng van springen veranderen in -nk.

Maar

ü in samenstellingen moet je dus **wel** schrijven: **hangklok** (hang-klok), **gangklok** (gang-klok), Pippi **Langkous** (Lang-kous).

- **in moeilijke woorden** (6.3.3)

- Kerstmis, kerstdag, kerststal, kerstspel, kerststronk, kerstvakantie
- nieuwsgierig = gierig naar nieuws (dit kan helpen onthouden)

*In de volgende onthoudwoorden is er, **tegen de regel in** (want vóór een andere medeklinker), een **verdubbeling van de medeklinker**:*

- juffrouw
- misschien
- bisschop

- **medeklinkers die je niet hoort** (6.3.4)

In volgende woorden is er steeds een medeklinker die je niet hoort:

- markt, jaarmarkt, supermarkt
- erwt, erwten, erwtje

In sommige verkleinwoorden waarvan het grondwoord eindigt op een s:

- baasje, bosje, dansje, doosje, flesje, ijsje, jasje, kusje, lesje, meisje, muisje, visje, zusje

- **ch na een korte klank** (6.3.6)

Na een korte klank moet je de g verdubbelen:

- waggelen, zeggen, liggen, rogge, ruggen

Maar in sommige woorden moet je c h schrijven in plaats van gg:

- lachen, belachelijk, kachel, hachelijk, sacharine
- echo, lichaam, bochel, pochen, parochie, kuchen

- **ch na een lange klank** (6.3.7)

Na een lange klank schrijf je altijd een g:

- vragen, krijgen, buigen, wiegen, mogen

Maar:

- in sommige woorden moet je c h schrijven in plaats van g:

- juichen, juichkreet
- giechelen, opbiechten

- voor de c h moet je ook nog dubbele oo schrijven omdat de lange klank kort gemaakt wordt door de c h (zie bochel, ...)

- goochelen, goochelaar, goocheltruc
- loochenen, ontgoocheling, verloochenen

Verdelen in klankgroepen/ Lettergrepen (thema 7)

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling*, **thema 7**.

Hierin vind je informatie over het splitsen in klankgroepen en lettergrepen en de overgang van het ene naar het andere.

In de 4de klas duiden we aan op welke manier er schriftelijk gesplitst wordt en maken we de kinderen erop attent dat dit niet altijd hetzelfde is als het auditief splitsen in klankgroepen. Leer de kinderen om hun zin tijdig af te breken zodat ze veelvuldig splitsen kunnen vermijden. Het teken dat we gebruiken tussen de verschillende delen van het woord noemen we een ‘afbreekteken’, of splitsingsteken. Wij kiezen voor ‘splitsingsteken’.

Regels voor het verdelen in lettergrepen: (7.2)

- **Je splitst tussen de woorden van een samenstelling**
 - bloem-pot, tuin-stoel ...
 - hand-doek, kerst-man ...
 - In een samenstelling met tussenletters (-en-, -e-, -s-) blijven de tussenletters bij het eerste deel:
bessen-sap, zonne-wijzer, stads-park
- **Je splitst tussen het voorvoegsel en het grondwoord (in afleidingen)**
 - ge-sprek, be-sluit, ont-bijt, ver-staan, af-spraak ...
- **Je splitst tussen het grondwoord en het achtervoegsel (in afleidingen)**
 - stoel-tje, bloem-pje, zacht-jes, ver-pleeg-ster ...
- **Je splitst vóór 1 medeklinker**
 - stoe-len, rui-ten, deu-ren, mie-ren, trei-nen, wij-nen
 - wa-ter, pe-ren, lo-pen, mu-ren

Dit is duidelijk vanuit het verdelen in klankgroepen en dit is onwaarschijnlijk belangrijk.

Daar worden gemakkelijk fouten tegen gemaakt.

Het kan voor zwakke lezers (die moeite hebben met woordbeelden) ook een hulp zijn te weten dat die ene medeklinker (in het midden tussen 2 klinkers of klinkergroepen) bij de volgende lettergreep hoort en moet gelezen worden.

Maar:

Samenstellingen bestaan uit twee of meer grondwoorden. Je splitst tussen de grondwoorden en dan hoort de ene medeklinker (in ‘t midden) bij de eerste lettergreep: waar-om, heel-al, oog-arts, voor-aan.

- **Je splitst tussen 2 medeklinkers, ook tussen -ng en -nk**
 - mes-sen, met-sen, mees-ter, zin-gen, drin-ken

Maar! Soms horen de medeklinkers samen en blijven ze samen bij het splitsen

- de medeklinkercombinaties -ch, -th en -sch splits je niet maar schrijf je bij de volgende lettergreep: la-chen, apo-theek, Bel-gi-sche
- een medeklinker + r kan ook samen horen: fa-briek, ci-troen, ma-tras
- hetzelfde voor een medeklinker + l: pu-bliek, di-ploma.

- Je splitst na aai, ooi, oei, ei, ui

Bij deze tweeklanken is er dus een **verschil tussen het verdelen in klankgroepen** (je zegt 'kraai-ien, koe-ien, moo-ier ...') **en het splitsten in lettergrepen.**

Je splitst ilettergrepen:

- kraai-en, koei-en, mooi-er, brei-en, trui-en

- Je splitst vóór de w bij auw, ouw, uw, eeuw, ieuw

- kau-wen, bou-wen, du-wen, leeu-wen, nieu-we

- Bij 3 of meer medeklinkers

Dan gaan er zoveel letters naar de volgende lettergreep als er aan het begin van een Nederlands woord kunnen staan:

- bor-stel, erw-ten, ven-ster, mis-schien, Belgi-sche

Open en gesloten lettergrepen/Bastaardwoorden

(thema 8)

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling*, **thema 8**.

We hernemen wat in de derde klas expliciet geoefend werd (zie **Klas 3**). Eind 4de klas is deze materie gekend.

Open en gesloten lettergrepen**Deelvaardigheden**

- Een correcte uitspraak van alle klanken met speciale aandacht voor de tweeklanken.
- Het duidelijk kunnen onderscheiden (herkennen) in een woord van:
 - ü de 5 korte of gedekte klanken
 - ü de doffe klank (deze hoort niet tot de 'korte' klanken!)
 - ü de lange klanken met één of twee dezelfde letters geschreven: a/aa, e/ee, i, o/oo, u/uu
 - ü de lange klanken die met 2 of 3 letters worden geschreven: ie, eu, oe, ui, ei/ij, au/ou, aai, oei, ooi, ieu, eeu.
- Herkennen van 2 verschillende medeklinkers in een woord: paarden, ...

- Weten dat 1 medeklinker tussen klinkers bij het verdelen in lettergrepen altijd bij de tweede lettergreep hoort: deu-ren, ra-men,... de samenstellingen zijn hierop een uitzondering (zie op pagina 16: Splitsen in lettergrepen).
- Weten dat een open lettergreep eindigt op een klinker en een gesloten lettergreep eindigt op een medeklinker.
- Weten dat de 5 enkele klinkers van het alfabet lang klinken als ze niet gedekt worden door een medeklinker.

Wat is een open en een gesloten lettergreep?

Een open lettergreep eindigt op een klinker of een tweeklank.

Een open lettergreep eindigt op een klinker. Als er dus aan het eind van een woord (of een lettergreep) een enkele klinker staat (bv. ja, de, ski, stro, nu) of een laatste klinker van een 2-tekenklank of een 3-tekenklank (bv. beu, moe, drie, lui, brei, kraai, foei, mooi, leeu-wen, nieu-we) dan is dat een open lettergreep.

(Als een woord of een lettergreep eindigt op ij, dan is dat ook een open lettergreep omdat de ij als een klank beschouwd wordt.)

Een gesloten lettergreep wordt ‘afgesloten’ door een medeklinker.

In een gesloten lettergreep is de enkele klinker ‘gedekt’ en wordt daarom kort uitgesproken. Als ik dus een lange klank hoor in een gesloten lettergreep dan moet ik de enkele a, e, o, u verdubbelen.

→ De kinderen zijn al spelenderwijs met het herkennen van open en gesloten lettergrepen aan de slag geweest in Klas 1 en 2 en bewust in Klas 3.

Opbouw bij de inoefening

Heel vaak wordt bij het introduceren van open en gesloten lettergrepen meteen begonnen met de meervoudsvormen van woorden. Houd dit even achterwegen tot het principe duidelijk is.

Zoals je bij deelvaardigheden onder dit hoofdstuk hebt kunnen lezen, werd in de voorgaande jaren auditief gewerkt om dit proces gemakkelijker te laten verlopen.

Doorloop rustig volgende stappen (zie ook **de oefenbladen** bij dit thema; ze kunnen als richtlijn en opbouw dienen):

- Bij het verdelen in lettergrepen van woorden met **een korte klank** én **een doffe klank** horen of er 1 of 2 verschillende medeklinkers tussen de klanken staan.
bv. vellen velden
→ we horen ve(l) – len. De e klinkt kort en moet gedekt worden door een

medeklinker dus moet ik de medeklinker ‘verdubbelen’.

We schrijven vel – len.

→ velden: twee verschillende medeklinkers. We splitsen tussen de twee medeklinkers vel – den en we schrijven wat we horen.

Laat de kinderen aangeboden woorden rubriceren:

Woorden met een korte klank waarbij je 1 of 2 medeklinkers hoort. Nadien kan je ook woorden dicteren die de kinderen in de juiste kolom plaatsen.

Bv.: Schrijf de woorden in de juiste kolom

kannen – petten – kansen – bruggen – parken – bulten – padden – velden – mutsen – brillen
mussen – borden – gasten – jassen – sokken – kersen – winnen – nesten – takken – botsen

korte klank ik hoor 1 medeklinker	korte klank ik hoor 2 verschillende medeklinkers
ik schrijf de medeklinker dubbel bal-len bel-len bril-len bol-len brul-len	ik schrijf de klinker enkel ban-den ten-ten rot-sen lin-ten tul-pen
...	...

- Bij het verdelen van woorden met **een lange klank** en **een doffe klank**, horen of er 1 of 2 verschillende medeklinkers tussen de klanken staan.

bv. paarden boten

→ we horen 2 medeklinkers en splitsen tussen beide: paar-den.

→ bo – ten: een open lettergreep. Belangrijk dat je hier het ‘beginprincipe’ vasthoudt nl.:

De enkele klinkers in het alfabet zijn vrije klinkers want:

ü er staat geen medeklinker achter

ü ze worden dus niet ‘gedekt’ (en daardoor ‘kort’ gemaakt) door een medeklinker

ü ze klinken dus lang.

Laat de kinderen de aangeboden woorden rubriceren:

→ woorden met een lange klank waarbij je 1 of 2 medeklinkers hoort.

Nadien kan je ook woorden dicteren die de kinderen in de juiste kolom plaatsen.

Bv.: Schrijf de woorden in de juiste kolom

paarden – boten – rapen – beesten – hoofden – beren – eenden – koken
baarden – woorden – leven – buurten – komen – draden – feesten – spelen
broden – taarten – muren – poorten

lange klank ik hoor 1 medeklinker	lange klank ik hoor 2 verschillende medeklinkers
ik schrijf de klinker enkel va-ren ve-ren bo-ren bu-ren	ik schrijf de klinker dubbel maan-den bees-ten koor-den buur-ten

...	...
-----	-----

- Nadien kunnen woorden aangeboden worden waarbij de kinderen rubriceren volgens:

ü korte klank, ik hoor één medeklinker: bv. pi(t) - ten

ü 2-tekenklank: bv. drui - ven

ü lange klank, ik hoor één medeklinker: bv. sla - pen

ü korte of lange klank, ik hoor 2 verschillende medeklinkers: bv. paar – den, man-den.

Deze woorden kunnen ook gedictieerd worden en de kinderen noteren ze dan in de juiste kolom.

Bv. Schrijf de woorden in de juiste kolom

takken – bomen – ruiten – petten – schoenen – slapen – deuren – pitten – tenen

mussen – buren – treinen – dieren – fluiten – kleren – plukken – sterren – mouwen

sturen – broden – krassen – vragen – bloemen – knopen – stokken

korte klank	2-tekenklank ik schrijf wat ik hoor oe ie eu ui ei ij au ou	lange klank
ik hoor 1 medeklinker ik schrijf de medeklinker dubbel bal-len bel-len bril-len bol-len brul-len	ik hoor 2 verschillende medeklinkers ik schrijf de klinker enkel/dubbel manden / maanden	ik hoor 1 medeklinker ik schrijf de klinker enkel ba-nen be-nen bo-nen bu-ren
...	...	...

- Het meervoud
pot potten
poot poten

Als de kinderen het enkelvoud aangeboden krijgen, zijn ze door het **visueel** beeld soms in verwarring. Poot wordt dan plots ‘pootten’. Laat verwoorden zodat ze **auditief** ondersteund worden. Laat opnieuw verwoorden waarom potten en poten zo geschreven worden.

Let op:

- Zorg ervoor dat de kinderen ‘weten’ waarover het gaat. Laat hen verwoorden en controleer of hun gedachtegang juist is. Pas dan heeft inoefenen zin.
- Werk zowel naar analogie als via het aanbrengen van een regel.
Naar analogie (bv. ratten en raven) vraagt niet al te veel uitleg. Het ene schrijf en lees je zo omdat je ook het andere zo leest en schrijft. Beperk je hier tot tweelettergrepige woorden.
- Wijs erop dat na een doffe e verdubbelen niet nodig is.

- Zie de manier waarop je werkte niet als enig zaligmakend. Soms is het nodig voor een aantal kinderen in de klas om een andere insteek te zoeken.
- Het is normaal dat niet alle kinderen na één keer uitleggen begrepen hebben hoe het moet. Dit thema vraagt bijzonder veel aandacht en moet telkens opnieuw opgepakt worden dus: steeds opnieuw oefenen is echt noodzakelijk!
- In de 4de klas mag je wel verwachten dat dit bij de meeste kinderen zit.
- **Werk eerst met tweelettergrepige woorden maar nadien ook met meerlettergrepige Woorden ... Doe dit eerst op woordniveau, vervolgens op zinsniveau (dit wordt wel eens vergeten) .**
- Bij het verbeteren van een dictee is het belangrijk dat je met de kinderen op zoek gaat naar wat ze niet begrepen hebben waardoor de fout is kunnen ontstaan. Laat verwoorden of noteren waarom een woord zo geschreven wordt (regel, ...). Nadien kan het woord één keer terug geschreven worden.
- **Wanneer je bij een dicteeverbetering de kinderen 5 keer het woord laat opnieuw schrijven, verdwijnen betekenis en klank uit de vorm en duikt de fout meteen terug op. We doen dit dus niet maar opteren voor een degelijke wettiging, verwijzing naar een regel of analogiewoord, ... en laten het woord één keer opnieuw schrijven.**

Welke woorden komen nu aan de orde en zijn gekend eind 4?

In de *Toelichting Spelling* vind je woordenreeksen (8.1.1 / 8.1.2) die zeer goed bruikbaar zijn bij deze lessen én die samengebracht zijn volgens moeilijkheidsgraad.

In een open lettergreep (8.1)

Woorden die eindigen op –el/ -er (8.1.3)

woorden op -el:

- o hemel, gevel, stapel, schotel, zetel, wafel, ezel, kogel, ketel, nagel, tafel, vogel, lepel, hagel, regel, kabel, merel

woorden op -er:

- o kamer, jager, kader, beter, boter, rover, zomer, beker, hoger, groter, later, lager, mager, over, slager, water, vader, zeker, leger, meter, peter, proper, hamer, droger

Woorden die eindigen op –elen/ -eren/ -enen (8.1.4)

woorden op -elen:

- o kakelen, verzamelen, mazelen, popelen, goochelen, lepelen, stapelen, hagelen, rafelen, regelen

woorden op -eren:

- bladeren, toveren, haperen, leveren, verzekeren, zomeren, snateren, koperen, vermageren

woorden op -enen:

- regenen, openen, tekenen, rekenen, verloochenen, redenen

Woorden met de voorvoegsels be- / ge- / ver (8.1.5)

woorden met be-:

- begraven, beleven, beloven, betalen, bewegen, bewaren, bewaker, bewoner

woorden met ge-:

- geloven, genezen, geraken, gevaren, geweren, gebroken, geboren

woorden met ver-:

- vergeten, verhalen, verjaren, verkopen, verbreden, versleten, verloren, vervelend

In een gesloten lettergreep (8.2)

Woorden die eindigen op -el en -er (8.2.3)

woorden op -el:

- appel, borrel, dubbel, druppel, fakkel, knuffel, koppel, middel, rommel, schimmel, schommel, tunnel, trommel

Opmerking: soms schrijven kinderen hier -ol in plaats van -el (bv. druppel). Dit kan ook weer wijzen op taalzwakte.

woorden op -er:

- bakker, bitter, brommer, dapper, emmer, jammer, kapper, kikker, klopper, knikker, koffer, ladder, lekker, letter, koffer, modder, nummer, ridder, rubber, teller, visser, wakker, wekker, zwemmer

Woorden die eindigen op -elen. -eren (8.2.4 / 8.3.3)

woorden op -elen:

- babbelen, grabbelen, huppelen, kibbelen, knuffelen, krabbelen, middelen, rammelen, rommelen, scharrelen, schommelen, waggelen

woorden op -eren:

- bekommeren, fladderen, kletteren, knetteren, knippen, kwetteren, nummeren, schitteren, stotteren, timmeren

In woorden met de voorvoegsels be-, ge-, ver- (8.2.5)

woorden met be-:

- beginnen, beklimmen, beklimming, bemanning, beschimmeld, beslissen, beslissing, bestellen, bestelling, bevallen, bezetten, bezetting, bezittingen

woorden met ge-:

- geknetter, gelukkig, gemakkelijk, gemiddeld, gerommel, geschrokken, gespannen, gesprekken, getallen, gezellig, gezinnen

woorden met ver-:

- verkennen, verkenning, verrukkelijk, verschillen, verschrikkelijk, verstoppen, verstoppertje, vertellen, vertrekken, verwarring, verwittigen, verwittiging

Deze woorden worden expliciet geoefend, gekend in de 5de klas.

Open en gesloten lettergrepen in meerlettergrepige en moeilijke woorden (8.3)

Woorden met 1 of meer open lettergrepen:

- beweging, Europeanen, helemaal, leraar, lerares, omgeving, overleden, pekelharing, peterselie, regelmatig, regenachtig, telefoneren, torenhoge, verbetering, vereniging, vermenigvuldigen, voortdurend, wetenschapper

Woorden met 1 of meer gesloten lettergrepen:

- aantrekkelijk, aanpassing, akkoord, allebei, Allerzielen, Allerheiligen, allemaal, antenne, appartement, ballonnen, ballonnetje, beklimming, belangstelling, binnenlands, Brugge,
- Bruggeling, Brussel, Brusselaar, eigenzinnig, gemakkelijk, geheimzinnig, goddelijk, herinnering, ingewikkeld, inspanning, instelling, kassei, klassiek, letterlijk, middelste, onmiddellijk, onverschillig, ontreddering, ontspanning, ontwikkeling, ontzettend, oplossing, oppervlakte, passagier, Russisch, scharrelkippen, schitterend, slachtoffer, slimmerik, teleurstelling, tennissen, tennisser, tenslotte, terras, terrein, toestemming, verrukkelijk, verschillende, verschrikkelijk, verstoppertje, voetballer, vraagstukken, vriendinnen, vriendinnetje, vrijwilliger, volwassenen

Woorden met open en gesloten lettergrepen:

- boterhammen, installeren, interessant, leraressen, middelmatig, namiddag, ogenblikkelijk, overwinning, perenschillen, programma, tafeltennis, tafeltennissen, tafeltennisser, tegenstelling, wetenschapper, wetenschappelijk

Niet verdubbelen in de achtervoegsels -ige, -igen, -iging

(8.4 / 17.1)

Deze achtervoegsels worden meestal dof uitgesproken:

- -ige: lastige, zonnige, droevige ...
- -igen: uitnodigen, verdedigen, beschadigen ...
- -iging: uitnodiging, verdediging, beschadiging ...

- In *de Toelichting Spelling* vind je achteraan in hoofdstuk 8 oefenbladen die bij dit thema passen. Pas de voorbeeldwoorden nu aan met behulp van de aangeboden woordenrijen. Laat sorteeroefeningen maken (zie oefenbladen) die nadien ook als dictee kunnen gebruikt worden. Te gemakkelijke woorden kan je aanpassen met de woorden die hierboven aangeboden werden.
- Visueel dictee. De kinderen krijgen een zin aangeboden waarin ze eerst de open en gesloten lettergrepen aanduiden, verwoorden wat ze zien en hoe het moet, ... Nadien wordt de zin bedekt en gedictéerd (kan ook in tweetallen gebeuren). Als tussenstap kan de zin eerst ook gekopieerd worden.
- Je neemt je voor om een tijdje (bijvoorbeeld zolang het boeit) elke ochtend een zin op het bord te schrijven van het type,
De schollen zwemmen in scholen.
Doe dit zonder uitleg. Wanneer na een poosje de kinderen door hebben waarover het gaat, laat je ze zelf zinnen zoeken (met hulp van thuis waar ze dan moeten uitleggen waarover het eigenlijk gaat):
 - ü De zakken staan in de zaken.
 - ü De padden kruipen over de paden.
 - ü Alle botten liggen in de boten.
 - ü Hij heeft veel te stellen met mensen die stelen.
 - ü De ballen zaten in balen stro verstopt.
 - ü De rokken begonnen te roken.
 - ü ...
- Dagelijks één zin dicteren in de opmaat die nadien besproken wordt. Hierin kunnen ook andere moeilijkheden opgenomen worden zodat de kinderen leren een ganse zin te overzien.

In de *Toelichting Spelling* vind je in **hoofdstuk 8.5** feedback over de bastaardwoorden. In de leerinhouden werden bij de tweeklanken de te kennen bastaardwoorden cursief gedrukt.

- kapot, katoen, natuur, papier, paradijs, radijs, tapijt

- alarm, amandel, apart, kalender, kameel, kanarie, kapel, kapitein, karakter, manier, paniek, paraplu, temperatuur

t of d in niet-persoonsvormen (thema 9)

Lees aandachtig de *Toelichting Spelling, thema 9*.

Het is nog een lange tijd noodzakelijk om met de kinderen onderstaande regel vast te houden.

‘Je mag in een zin alle woorden verlengen om te horen of de eindletter een t of d is BEHALVE: het doewoord, dat een persoonsvorm is!!!’

Ga er niet van uit dat dit voor alle kinderen al een evidentie is. Het **herkennen van een persoonsvorm** in een zin, ligt hier mede aan de basis.

!! Lees ook aandachtig het hoofdstuk **Zinsleer i.f.v. spelling** in deze bundel.

ts/ds eind woord (9.2)

Als je t s hoort aan het eind van een woord, dan schrijf je meestal ook t s:

- arts, fiets, flits, frats, iets, knots, koets, muts, niets, ouderwets, plaats, plots, poets, pruts, rots, rits, schaats, toets, trots (ook: arts)

MAAR in volgende onthoudwoorden moet je d s schrijven

- reeds, steeds
- de gids, ginds, sinds
- aanstonds

Je schrijft d s , maar hier kan je het grondwoord verlengen:

- Zweeds
- Hollands, Nederlands (landen)
- onderaards, ondergronds (aarde, gronden)
- tweedehands (handen), desnoods (noden)

t/d in een woord

In samenstellingen: (9.3.2)

Als het eerste woord van de samenstelling op een t-klank eindigt moet het woord verlengd worden om te weten of t of d moet geschreven worden,

bv. voeten / voet / voetbal hoofden / hoofd / hoofdletter

Maar: soms kan je het eerste woord niet verlengen:

- fruitsap, fruitkorf
- kerstman, kerstboom, kerstspel, kerststronk

Opgelet:

- hardloper: het harde lopen
- hartslag: de slag van hun harten

Samenstellingen waarvan het eerste woord eindigt op -t

- voetbal, voetstap
- feestdag, feestneus, kantlijn, sportfiets
- kwartetspel, voetbalveld, buurthuis, stortbad, straatgeweld, kustwacht

Samenstellingen waarvan het eerste woord eindigt op een –d

- handschoen, handrem
- hoofdletter, hoofdpijn, hoofdstuk, hoofdweg, jeugdploeg, jeugdwerk, jeugdbeweging
- aardbei, aardbeving, aardgas, aardshok, aardstraal, aardworm, badkamer, maandrapport, moordaanslag, Noordpool, stadhuis, zandloper
- doodstil, landschap, landkaart, lidkaart, lidwoord, lidstaat, lidmaatschap, scheidsrechter, randgemeente, hardloper/hartslag

Onderstaande leerstof wordt expliciet aangebracht en is gekend midden klas 5.

In afleidingen (9.3.3)

*Je kan het eerste deel van het woord verlengen om te weten of je een d moet schrijven
Het woord wordt gevormd vanuit de stam van een werkwoord + sel:*

- voedsel (om je te voeden), raadsel (kan je raden), broedsel (broeden), uitvindsel (uitvinden), leidster (leiden)
- met *achtervoegsel*:
 - -heid: bekendheid, gezondheid, goedheid, verkoudheid, verstrooidheid
 - -aard: dronkaard, grijsaard, gulzigaard, lafaard, luiaard, valsaard
 - -schap: boodschap, vriendschap, kameraadschap, vijandschap, landschap
 - -zaam: zeldzaam
- met *voorvoegsel*:
 - ant: Antwerpen, antwoorden
 - at: atlas, atleet, atletiek, atmosfeer
 - ad: advent, advies, advocaat, advertentie (administratie, adjectief)

In moeilijke woorden (9.3.4)

- voortdurend (iets dat blijft voort duren)
- wedstrijd (je kan wedden wie de strijd gaat winnen)
- noodzaak (het is nodig), noodzakelijk
- fatsoenlijk

t/d/dt in persoonsvormen en werkwoordsvormen

(thema 10)

Lees aandachtig **thema 10** in de *Toelichting Spelling*.

Het is meer dan noodzakelijk om in de 4de klas ruime aandacht te besteden aan werkwoorden. Begin er tijdig aan zodat er voldoende oefentijd overblijft. Wanneer de aanzet met zorg en met voldoende structuur gebeurt, kan dit een grote meerwaarde betekenen.

Zinsleer, woordleer en spelling gaan hier nu hand in hand. Om werkwoorden juist te kunnen schrijven is volgende **kennis belangrijk**:

- **Werkwoorden** (in de vorige jaren: doewoorden) **herkennen** in een zin.
- Begrippen **noemvorm / infinitief**:
 - ü De infinitief is de onvervoegde of de volledige vorm van het werkwoord. In het woordenboek vind je altijd de infinitief.
 - ü Je vindt de noemvorm of infinitief door er ‘ik kan, ik zal’ voor te zetten.
 - ü De noemvorm eindigt meestal op –en.
Maar: doen, gaan, slaan, staan, zien, zijn (en hun afleidingen vergaan, bestaan, ...)
 - ü In een zin kan een persoonsvorm en een noemvorm op dezelfde manier geschreven worden:

bv. De kinderen spelen in de tuin.

pv.

Wij mogen in de tuin spelen.

inf.

- Een **persoonsvorm** herkennen in een zin (10.2.1).
 In de voorgaande jaren maakten de kinderen al kennis met de persoonsvorm: eerst spelenderwijs, nadien meer bewust. Ze konden ervaren dat een werkwoord *van vorm* kan veranderen *als de persoon en/of de tijd* veranderen.
 Het begrip ‘persoonsvorm’ werd toen nog niet gebruikt. Het is belangrijk om in het begin van de 4de klas, los van dit thema, het begrip ‘persoonsvorm’ aan te brengen en bewust te maken (=aanvoelen in een zin).
 Lees daarom ook Woordleer en zinsleer i.f.v. de spelling in Klas 3.

- ü De persoonsvorm is de vervoegde vorm van het werkwoord.
- ü De kinderen leren op welke manier ze de persoonsvorm kunnen **vinden** in een zin:
 - Door een ja/nee-vraag te stellen. De pv. komt vooraan behalve als de zin met een vraagwoord begint,
 - bv. Vader werkt in de tuin. → **Werkt** vader in de tuin.
 - Welke kleur heeft opa’s auto? → **Heeft** opa’s auto **DIE** kleur?

→ Door de zin *van tijd* te veranderen.

bv. Vader **werkt** in de tuin.

Gisteren **werkte** vader in de tuin.

→ Door het onderwerp *van getal* (enkelvoud/meervoud) te veranderen.

bv. Het kind **speelt** op het strand.

De kinderen **spelen** op het strand.

- **De stam** kunnen vinden van werkwoorden.

De stam vinden is belangrijk bij het juist spellen van de persoonsvorm zowel in de tegenwoordige als in de verleden tijd.

ü Je vindt de stam door 'ik' voor de noemvorm te plaatsen: ik 'werk'.

Meestal moet de uitgang –en van de noemvorm weggelaten worden.

Maak van dit gegeven geen 'regel' **want** vaak moet de stam aangepast worden aan de spellingregels!

bv. lopen	ik loop
verhuizen	ik verhuis
zitten	ik zit
leven	ik leef

ü Bij –den werkwoorden eindigt de stam op een –d. Het zijn dus ook de enige werkwoorden die in de O.T.T. als uitgang –dt kunnen hebben.

- De **uitgang** van een werkwoord is het deel dat je toevoegt aan de stam om het werkwoord in een andere tijd of vorm te zetten.
- Weten dat we bij werkwoorden niet dezelfde regel toepassen als bij eind t/d van zelfstandige naamwoorden.
- De **onvoltooide tijden** herkennen.

Let op:

- In aanvang is het zeer goed om enkel met de werkwoorden aan de slag te gaan. Vergeet niet om nadien zinnen aan te bieden of te dicteren waarin de werkwoorden correct moeten geschreven worden. Dit maakt dat de kinderen de zin moeten leren overzien om tot de juiste schrijfwijze te komen.
- Laat verwoorden waarom een werkwoord op die manier geschreven wordt. Fouten 'wettigen' levert meer op dan het opnieuw schrijven van de werkwoordsvorm.
- Bied een stappenplan aan indien nodig. Doe dit in overleg met het zorgteam.

- In de 4de klas streven we ernaar om de O.T.T. onder de knie te krijgen. In Klas 5 ligt de focus op het herhalen van de tegenwoordige tijd en het oefenen van de O.V.T. en het voltooid deelwoord.

Kinderen worstelen vaak lang met het correct schrijven van werkwoorden in de O.T.T. en de O.V.T. Een goede opbouw en een ruime inoefening zijn dan ook noodzakelijk.

DE ONVOLTOOIDE TIJDEN

- Het bewustzijn wordt gewekt hoe de verandering van de werkwoordsvorm samenhangt met tijd en onderwerp.
- De kinderen maken kennis met de onvoltooide tijden.
De O.T.T., O.V.T en O.Tk.T. worden beleefd. Vaak wordt deze leerstof gekoppeld aan de vertelstof (Edda) en krijgen de tijden de naam van de nornen mee: Verdandi = het heden, Urd = het verleden en Skuld = de toekomst.
- Het is belangrijk dat er ook ruim aandacht besteed wordt aan het vormen van de O.T.T. als basis om nadien ook de O.V.T. correct te schrijven.

De onvoltooid tegenwoordige tijd (10.2.3)

Je schrijft alleen de stam:

- als er 'ik' voor of achter de pv. staat
- als 'jij' achter de persoonsvorm staat
- als 'je' achter de pv. kan vervangen worden door 'jij'.

In alle andere gevallen schrijf je de stam + t.

Opgelet voor 'je' achter de pv.

Als 'je' achter de pv staat, kan je die 'je' vervangen door jij, jou of jouw

1. je=jij

Je schrijft de persoonsvorm zonder t:

- o Krijg je straks een nieuwe bal?
- o **Vind je** hem straks? (je=jij / 'je' is onderwerp)

2. je=jouw:

Je schrijft de persoonsvorm met t:

- o Krijgt jouw broer straks een nieuwe bal? (jouw= bezittelijk voornaamwoord)
- o **Vindt je broer** hem straks? (je=jouw / 'jouw broer' is onderwerp)

3. je=jou:

Je schrijft de persoonsvorm met t:

- **Hij vindt je** daar niet. (je=jou / 'hij' is onderwerp)

Het –DT probleem! (10.2.6/7)

bv. Moeder verbran- haar vingers.

!!!! Enkel **-den werkwoorden** krijgen in de tegenwoordige tijd –dt als uitgang.

→ Zoek dus de infinitief of de vorm na **ik kan**. Hoor je –den dan is d de laatste letter van de stam.

'Ik kan' verbranden stam: ik verbrand stam + t: moeder verbrandt

- Er kan **alleen –dt** staan **in een persoonsvorm in de tegenwoordige tijd**.
- Er kan **nooit –dt** staan **aan het eind van een ander woord**.
- Er kan **nooit –dt** staan in de **verleden tijd**.

Opgelet voor volgende valkuilen! (10.2.6 t.e.m. 10.2.11)

Werkwoorden waarvan de verleden tijd gevormd wordt met –de/-den

Als kinderen de persoonsvorm ook verlengen i.p.v. stam + t te doen, dan worden hieraan veel fouten geschreven:

- Ik wandel / jij wandelt (= met een –t en niet hij wandeld met een –d van 'ik wandelde')

(Lijst met werkwoorden: zie bijlage 1)

Stam eindigt op -ig/-eg:

Hier wordt er vaak verward met de -cht na een korte klank: dicht, recht ...

Stam + t =	ik lig	hij lig+t = hij ligt
	ik leg	hij leg+t = hij legt

Stam eindigt op -w:

Hier is er verwarring mogelijk omdat je voor een medeklinker geen w schrijft: hout, fout ...

Stam + t =	ik bouw	hij bouw + t = hij bouwt
------------	---------	--------------------------

Stam eindigt op -ng/-nk:

Je hoort geen verschil in de uitspraak tussen 'zingt' en 'zinkt'.

Er moet dus naar de noemvorm gekeken worden.

Noemvorm eindigt op -ven/-zen:

Aan het eind van een woord en voor een medeklinker staat nooit een v of een z.

De stam van deze werkwoorden eindigt dus altijd op een f of een s.

- Stam + t = leven ik leef hij leeft
- Stam + t = verhuizen ik verhuis hij verhuist

De onvoltooid verleden tijd (10.3)

Sterke werkwoorden

Bij sterke werkwoorden verandert de klank van de stam in de verleden tijd:

bv. ik loop - ik **liep**
 ik word - ik **werd**

→ In de verleden tijd van sterke werkwoorden komt er **nooit een extra -t** bij en kan er dus **nooit -dt** staan.

Zwakke werkwoorden

Zwakke werkwoorden worden in de verleden tijd gevormd door -te(n) of -de(n) toe te voegen aan de stam:

bv. ik werk ik werk**te** wij werkt
 ik speel ik speel**de** wij speeld**en**

Het -dde(n) en -tte(n) probleem

→ Zoek de infinitief of de vorm na **ik kan**.

Is het een -den of een -ten werkwoord?

!!Alleen bij -den werkwoorden schrijf je - **dde(n)**

en

bij **-ten werkwoorden** schrijf je - **tte(n)**.

Omdat het principe altijd blijft: stam + de of stam + te gaat de schrijfwijze van de persoonsvorm in de verleden tijd in volgende gevallen in tegen de gewone spellingregels:

- als de stam op een t of d eindigt na een 2-tekenklank:

- o ik ontmoet ik ontmo**ette**
- o ik leiden ik le**idde**

(Gewone spellingregel: je moet de medeklinker nooit verdubbelen na een 2-tekenklank.)

Lijst van werkwoorden:

- § ontmoeten (is het enige werkwoord van deze soort)
- § arbeiden, bereiden, bespieden, bloeden, kruiden, leiden, luiden, spoeden, vergoeden, vermoeden, verspreiden, voeden, wieden

- als de stam eindigt op een medeklinker + t of d:

- ik rust ik rust**tte**
- ik antwoord ik antwoor**dde**

(Gewone spellingregel: je moet de medeklinker nooit verdubbelen na 2 verschillende medeklinkers.)

Lijst van werkwoorden:

- § barsten, hoesten, kosten, neerstorten, roesten, rusten, starten
- § richten, vluchten, verplichten, verwachten, wachten, zuchten
- § aanvaarden, antwoorden, branden, landen, melden, ontvreemden, spelden, verbranden, watertanden, wenden

- als er in de stam een lange klank staat met 2 dezelfde klinkers:
 - ik praat ik praatte
 - ik raad ik raadde
- (Gewone spellingregel: je schrijft in een woord nooit 2 maal dezelfde klinker en 2 maal dezelfde medeklinker na elkaar.)*

Lijst van werkwoorden:

- § haten, heten, praten, raden, stoten, vergroten, zweten
 § besteden, baden, braden, doden, kneden, laden, smeden, verbreden, verkleden

De onvoltooid toekomstige tijd

Deze tijd vraagt geen extra aandacht qua spelling aangezien hij gevormd wordt met een vorm van zullen als hulpwerkwoord + de infinitief van het hoofdwerkwoord.

Het is belangrijk dat de kinderen het onderscheid kunnen maken tussen: het hulpwerkwoord (de **pv.** van de zin) en het hoofdwerkwoord.

Ik	zal	zingen
Jij/je	zult	zingen
Hij/zij/men/	zal	zingen
Wij	zullen	zingen
Zij	zullen	zingen

Belangrijke stappen voor het juist schrijven van T/D/DT

- Woorden kunnen verlengen.
- De persoonsvorm kunnen vinden in een zin.
- De stam van werkwoorden juist kunnen schrijven.
- Weten dat de persoonsvorm gevormd wordt door stam + uitgang.
- Weten dat je alle woorden mag verlengen behalve de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd.
- Weten dat er alleen –dt kan staan in de persoonvorm in de tegenwoordige tijd, dus *nooit* in de verleden tijd.
- Weten dat je in de verleden tijd alle woorden in de zin mag verlengen.
- Een voltooide tijd herkennen.
- Weten dat je in de voltooide tijd ook het voltooid deelwoord altijd mag verlengen.

Uitspraak

Vaak merk je dat kinderen, wanneer ze spontaan vertellen of een verhaaltje schrijven, fouten maken aan het voltooid deelwoord van werkwoorden.

- Noteer voor jezelf over welke werkwoorden het gaat.
- Verbeter de kinderen door de zin correct te herhalen. Vermijd: “Dit is fout, het moet zo!”
- In een geschreven tekst wordt de fout verbeterd.

In de 5de en 6de klas leren de kinderen de drie hoofdtijden van een werkwoord en kunnen de werkwoorden waaraan hardnekkig fouten gemaakt worden, genoteerd worden. Expliciet oefenen is dan noodzakelijk.

Inoefening

- Oefen aanvankelijk met de werkwoorden apart maar wacht toch ook niet te lang om ook zinnen aan te bieden. Maak de kinderen **een attitude** eigen:
 - ü Terwijl ze schrijven/of nadien vinden ze de persoonsvorm van de zin.
 - ü Ze ontdekken in welke tijd de zin staat.
 - ü Ze zoeken de infinitief en de stam van de persoonsvorm indien nodig.
 - ü In de T.T. kijken ze aandachtig of het een -den werkwoord is.
Ze kijken of ze de pv. niet verlengd hebben (wandeld**e** → hij wandeld**d** i.p.v. hij wandelt = stam + **t**)
 - ü In de V.T. weten ze of het een zwak of sterk werkwoord is.
 - ü Bij de zwakke werkwoorden weten ze of het een –den of –ten werkwoord is.
 - ü Ze controleren of ze de persoonsvorm correct hebben geschreven.
→ Bovenstaande weg kan ook samengevat worden in een stappenplan dat een steun kan zijn bij de eerste oefeningen met werkwoorden.
 - ü In een volgende stap worden de andere spellingmoeilijkheden bekeken en weten de kinderen dat ze verder alle woorden mogen verlengen.
- Bied afwisseling aan in het oefenen:
 - ü invuloefeningen: de tijden apart / de tijden door elkaar
→ de kinderen gebruiken eventueel een stappenplan
 - ü spelvormen: kwartet, lotto,....
 - ü visueel en auditief dictee
 - ü partnerdictee
 - ü spontane schrijfoefeningen waarin het geleerde kan geautomatiseerd worden.

Werkwoorden die in de verleden tijd –de/den krijgen:

ademen	gebeuren	luisteren	sneeuwen	vernielen
	geeuwen		studeren	verontschuldigen
babbelen	goochelen	miauwen	snoeien	verschillen
behandelen	gooien	mopperen	spelen	verscheuren
bekennen	grabbelen		sproeien	versieren
bellen	groeien	naaien	steunen	versturen
beloven			stoeien	vertalen
bengelen	halen	oefenen	strooien	vertellen
bepalen	handelen	ontwikkelen		verteren
beschadigen	haperen	openen	tekenen	vertrouwen
beschermen	herhalen	ordenen	timmeren	vervelen
beschuldigen	herinneren		toveren	vervoeren
besproeien	herkennen	plagen	treuren	verwittigen

bestellen	herstellen	plooien	trommelen	verwonderen
betalen	horen	proberen	trouwen	verzamelen
betekenen	huilen		tuimelen	verzekeren
betoveren	huppelen	rammelen	twijfelen	verzorgen
bewaren		rekenen		voorspellen
beweren	kakelen	rennen	veranderen	vullen
bewonderen	kauwen	roeien	verbeteren	
bloeien	kennen		verdelen	waaïen
bouwen	kibbelen	scharrelen	verdedigen	waggelen
breien	klauteren	schillen	verdienen	wandelen
	knabbelen	schilderen	verdubbelen	winkelen
draaien	knippen	schitteren	verdwalen	wonen
dromen	knetteren	schommelen	vergaderen	
duwen	knoeien	snateren	verhuren	zaaien
	kraaien		verjaren	zwaaien
erkennen	krabbelen		verkeren	
	kronkelen		verklaren	
fladderen	kwetteren		vermenigvuldigen	

Meervouden (thema 11)

Lees aandachtig de *Toelichting Spelling*, **thema 11**.

- In de derde klas werd expliciet gewerkt aan het vormen van meervouden. De kinderen kunnen meervouden vormen door toevoeging van –en.
- In de 4de klas wordt deze leerstof (zie Klas 3 en de leerinhouden van Klas 3) herhaald en verder aangevuld. *Vooraf de meervouden waarbij moet verdubbeld of vereenvoudigd worden, moeten beslist herhaald worden.*
- Maak oefeningen waarin alle moeilijkheden bij het vormen van meervouden door elkaar geoefend worden. Laat verwoorden en/of aanduiden waar de moeilijkheid zit.

- In hoofdstuk 11 vind je woordenrijen die, naast het vormen van meervouden, ook gebruikt kunnen worden om met andere spellingaspecten aan de slag te gaan, bv. open en gesloten lettergreep, eindletter, ...).

Je maakt het meervoud door toevoeging van –en (11.1)

Bij heel wat zelfstandige naamwoorden moet je om het meervoud te vormen gewoon –en toevoegen aan het grondwoord. Verder verandert er niets.

Het meervoudig woord bestaat dan uit 2 lettergrepen i.p.v. één. Bij het verdelen in lettergrepen moet je dan splitsen:

- vóór de ene medeklinker: mier / mie-ren
- tussen de 2 medeklinkers: mand / man-den
- voor de –t van de –cht: nacht / nach-ten.

Woorden die eindigen op een 3-tekenklank: (11.1.2)

- ieuw: kieuw/kieuwen
- eeuw: leeuw/leeuwen - eeuwen, meeuwen, spreeuwen

Je moet meer doen dan alleen maar –en toevoegen (11.2)

De s wordt z vóór een klinker: (11.2.3)

- Je verandert de s in z en voegt dan –en toe:
 - o huis/huizen, buis/buizen, muis/muizen, reis/reizen, laars/laarzen, grens/grenzen**MAAR:** kruisen, spiesen
- Je moet de dubbele klinker verenkelen, de s in z veranderen en –en toevoegen:
 - o baas/bazen, haas, hazen, doos/dozen, kaas/kazen, roos/rozen

MAAR: de s verandert niet in z n:

- woorden met een korte klank voor de s:
 - o mussen, bessen, bussen, jassen, lessen, passen
- sommige woorden die eindigen op –rs, –ns, ls:
 - o kaarsen, kersen, kikvorsen
 - o mensen, dansen, kransen, prinsen
 - o walsen
- woorden met au/ou:
 - o pausen, sausen, kousen

De f wordt v vóór een klinker: (11.2.4)

- brief/brieven, dief/dieven, duif/duiven, druif/druiven, proef/proeven, schroef/schroeven
- korf/korven, larf/larven, scherf/scherven, werf/werven, elf (11), elven, golf (water)/golven

MAAR de f verandert niet in een v in:

- elfen (in sprookjes), fotografen, golfen (golf spelen)
- woorden met een korte klank en 1 eindmedeklinker:
 - o juf/juffen, stof/stoffen, straf/straffen

Je maakt het meervoud door toevoeging van –s (11.3)

Taaieigen woorden die eindigen op -er. -el. -em. -en (11.3.1)

- o arbeiders, bestuurders, beugels, bewakers, bewoners, bezems, bezoekers, bloesems, deksels, drempels, druppels, duikers, egels, eikels, emmers, engelbewaarders, fakkels, hangers, helpers, heuvels, hendels, huurders, inbrekers, inwoners, jagers, jongens, kabels, kabouters, kachels, kalenders, kamers, kankers, kappers, *karakters* (*bastaardwoord*), keizers, kegels, kerels, ketels, kevers, kiezers, kijkers, kikkers, knuffels, kogels, koffers, korrels, koppels, kuikens, kussens, ladders, lakens, landbouwers, leiders, letters, leugens, leugenaars, lezers, lucifers, meesters, meters, moeders, molens, monsters, nagels, netels, nummers, peters, postzegels, pleisters, puzzels, raadsels, rakkers, rechters, redders, reigers, reizigers, ridders, rovers, scheidsrechters, schilders, schotels, schouders, schrijvers, slachtoffers, slaggers, slijpers, slingers, spiegels, spijkers, stapels, stekels, strijkijzers, stropers, tafels, tegels, tempels, tijgers, titels, tovenaars, tunnels, vaders, vijvers, vissers, vogels, voorzitters, wachters, wagens, wapens, winkeliers, winnaars, wekkers, wielrenners, winkels, zetels

Bij deze woorden komt er geen lettergreep bij in het meervoud.

*In de woorden zelf komen wel **veel andere taalregels** aan bod:*

- de woorden die eindigen op -el: druppels (wordt door taalzwakke kinderen vaak met -ol geschreven)
- open en gesloten lettergrepen: egels, emmers
- woorden met ch
- woorden met ei/ij
- woorden met ou.

Je kan deze woorden dus gebruiken als inoefening van deze verschillende moeilijkheden door elkaar.

Het meervoud door toevoeging van –eren (11.4)

Je voegt gewoon -eren toe:

- eieren (let op: niet 'eiëren'/zie Woordtekens 21.2), gemoederen, goederen, kinderen, liederen, runderen, volkeren

Je moet meer doen dan alleen maar -eren toevoegen:

- blad/bladeren (de korte klank wordt lang / ook 'bladen' mag)
- been/beenderen (je voegt **-deren** toe / ook 'benen' mag)
- kalf/kalveren (de f wordt v)
- lam/lammeren (je moet de m verdubbelen)
- rad/raderen (de korte klank van 'rad' wordt lang).

De korte klank van het enkelvoud wordt een lange klank in het meervoud. (11.5)

Je voegt -en toe:

- dak /daken
- gebed/gebeden
- god/goden, lid/leden
- lot/loten
- pad/paden(tuinpaden, bospaden)
- schip/schepen
- schot/schoten (geweerschoten, kanonschoten)
- slot/sloten
- smid/smeden
- spel/spelen
- vat/vaten

Je voegt -eren toe (zie ook: Meervoud 11.4.2)

- blad/bladeren
- rad/raderen

Speciale meervoudsvormen (11.6.1)

Het meervoud van

- koe = koeien
- vlo = vloaien

Verkleinwoorden (thema 12)

Lees in de *Toelichting Spelling*, **thema 12**.

Bij heel wat spellingregels is het belangrijk dat kinderen **grondwoorden kunnen onderscheiden** in woorden (in meervouden, verkleinwoorden, samenstellingen, woorden met voor- en achtervoegsel).

In de voorgaande jaren hebben de kinderen geleerd om woorden uit te breiden,

bv. berg
 bergen
 bergje
 bergtop
 gebergte

Dit is belangrijk omdat de kinderen voor het juist schrijven van woorden het grondwoord moeten kunnen vinden. Zo worden fouten als bv. hontje, vermeden.

Opgelet: Ga er niet van uit dat de kinderen dit allemaal kunnen maar **controleer** of ze dit **echt bezitten**. Bied hen woorden aan waarbij ze enerzijds het woord uitbreiden maar anderzijds ook uit een gegeven woord het grondwoord halen.

Grondwoord + tje (12.2)

Deze woorden kunnen dus nooit eindigen op –dje

- beertje, broertje, deurtje, diertje, eitse, keertje, kleintje, kroontje, kuultje, muurtje, stoeltje, truitje, uurtje, vuurtje, vrouwtje, zoontje
- dekentje, dochttertje, emmertje, ezeltje, kaboutertje, kamertje, koffertje, konijntje, kuikentje, lakentje, lepeltje, meubeltje, papiertje, schoteltje, tafeltje, varkentje, verhaaltje, vliegertje, vogeltje

Belangrijk:

Als je op het eind van een verkleinwoord – tje HOORT kunnen er drie mogelijkheden zijn:

- ü Het grondwoord eindigt op –t en je voegt dan – je toe. bv. kast-je.
- ü Het grondwoord eindigt op – d en je voegt dan – je toe. bv. hond-je.
- ü Het grondwoord eindigt **niet** op – t of –d en je voegt –tje toe. bv. beer-tje.

Inoefening:

- Je kan bij het oefenen starten vanuit de grondwoorden om het verkleinwoord te zoeken maar maak ook de omgekeerde weg (= katje, het grondwoord is kat, dus + je).
→ de weg terug is juist zo *belangrijk* als kinderen zelfstandig gaan schrijven.
Oefen dit lang genoeg en laat telkens *verwoorden*.
- Bied, als inoefening, een reeks woorden aan en laat de kinderen ze zelf sorteren (d.i. groepjes maken, een label hangen dat past bij de groep, zoeken naar vormkenmerken, ...),
bv. musje, kastje, hondje, poortje, popje, paardje, ...

Grondwoord + – pje (12.3)

Bij sommige woorden die eindigen op een –m moet je –pje toevoegen:

- armpje, boompje, filmpje, kraampje, lampje, raampje, wormpje
- bloempje (bloemetje mag ook)

Grondwoord + etje (12.4)

Bij verkleinwoorden met een korte klank in het grondwoord en één eindmedeklinker (**bal**), moet je deze medeklinker verdubbelen als je –etje toevoegt: bal/balletje. Het grondwoord heeft dan uiteraard maar één eindmedeklinker:

- balletje, boterhammetje, belletje, biggetje, brilletje, gezinnetje, holletje, karretje, koninginnetje, kippetje, mannetje, pannetje, plannetjes, spelletje, spinnetje, stalletje, stemmetje, vriendinnetje, zonnetje,

Let op: jongen wordt **jongetje** (dus niet jongentje)

De leerstof hieronder wordt expliciet aangebracht, gekend in klas 5

De korte klank wordt lang in het verkleinwoord:**glas – glaasje** (12.5)

Dit zijn woorden waar ook in het meervoud de korte klank van het grondwoord lang wordt:

○ blad	bladeren	blaadje
○ gat	gaten	gaatje
○ glas	glazen	glaasje
○ schip	schepen	scheepje
○ vat	vaten	vaatje
○ pad (=weg)	paden	paadje

Maar bij pad(kikker) wordt de klank niet lang in het meervoud:

○ pad	padden	padje
○ schildpad	schildpadden	schildpadje

Woorden die eindigen op ng (12.6)

Hier zijn er 2 mogelijkheden:

- **grondwoord + etje**

- dingetje, gangetje, kringetje, openingetje, ringetje, slangetje, tekeningetje, tongetje, wangetje, wandelingetje

- **-ing wordt –inkje**

(de g verdwijnt dus want ik schrijf nooit ngk! – tenzij in samenstellingen)

- harinkje, kettinkje, koninkje, winterkoninkje, woninkje

Verkleinwoorden die hetzelfde klinken maar een ander grondwoord

hebben (12.7)

Deze woorden tonen nog eens aan hoe belangrijk het is dat kinderen aandacht hebben voor het grondwoord.

○ boordje (kleine boord)	boortje (kleine boor)
○ eendje (kleine eend)	eentje (klein cijfer één)
○ haardje (kleine haard)	haartje (klein beetje haar)
○ koordje (kleine koord)	koortje (klein zangkoor)
○ paardje (klein paard)	paartje (klein paar)
○ radje (klein rad)	ratje (kleine rat)

Grondwoorden (thema 13)

Bij heel wat spellingregels is het belangrijk dat kinderen het grondwoord kunnen onderscheiden in woorden (in meervouden, verkleinwoorden, samenstellingen, woorden met voor- en achtervoegsel).

Lees in de *Toelichting Spelling*, **thema 13**.

Laat kinderen zelf woorden uitbreiden zodat ze handig worden in het onderscheiden van grondwoorden,

bv.	berg	min
	bergen	minder
	bergje	minderen
	bergtop	verminderen
	gebergte	

Dit is belangrijk voor het juist schrijven van woorden. De kinderen moeten bij het spontaan schrijven de attitude aannemen om aan het grondwoord te denken. Zo worden fouten als bv. hontje vermeden.

Het herkennen van grondwoorden wordt uitvoerig besproken in de *Toelichting Spelling*, **thema 12: Verkleinwoorden, 13: Grondwoorden, 17: Achtervoegsel en 18: Voorvoegsels**.

Het grondwoord in verkleinwoorden

De grondwoorden herkennen in verkleinwoorden met achtervoegsel

-je:

- aapje, bakje, beekje, bezoekje, boekje, briefje, buikje, doekje, dopje, dorpje, druifje, grapje, hapje, krukje, plekje, snoepje, sprookje, stokje, stukje, takje, zakje

Ook in woorden die eindigen op een -t of een -d:

- beestje, bootje, feestje, fluitje, frietjes, gedichtje, geitje, gezichtje, groetje, hartje, kastje, katje, kistje, lijstje, matje, maatje, nachtje, nichtje, nestje, nootje, pintje, pitje, plaatje, pootje, poortje, potje, prentje, spruitje, tochtje, ventje
- bandje, bedje, beeldje, bordje, broodje, draadje, eendje, eindje, handje, hemdje, hoedje, hondje, hoofdje, kindje, kleedje, koordje, landje, mandje, mondje, naaldje, paardje, strandje, tandje, vriendje, windje

Hier wordt maar duidelijk hoe belangrijk het is dat kinderen leren kijken naar het grondwoord:

- ü je **hoort** hier aan het eind van deze verkleinwoorden **-tje**, maar je **moet -dje schrijven** omdat het grondwoord eindigt op een d.
- ü om dit te weten moet je het **grondwoord verlengen** = langer maken, in dit geval met -en omdat het allemaal zelfstandige naamwoorden zijn. Dit verlengen met -en is het grondwoord in het meervoud zetten.

-tje:

Deze woorden kunnen nooit eindigen op -dje:

- beertje, broertje, deurtje, diertje, eitje, keertje, kleintje, kroontje, kuiltje, muurtje, stoeltje, truitje, uurtje, vuurtje, vrouwtje, zoontje
- dekentje, dochttertje, emmertje, ezeltje, kaboutertje, kamertje, koffertje, konijntje, kuikentje, lakentje, lepeltje, meubeltje, papiertje, schoteltje, tafeltje, varkentje, verhaaltje, vliegertje, vogeltje

Belangrijk:

*Als je aan het eind van een verkleinwoord **-tje** hoort, kunnen er 3 mogelijkheden zijn:*

- ü Het grondwoord eindigt op een -t en je hebt de uitgang -je toegevoegd: kast -je
- ü Het grondwoord eindigt op een -d en je hebt de uitgang -je toegevoegd: brood -je
- ü Je hebt aan het grondwoord dat eindigt op een andere medeklinker (dan -t of -d) de uitgang -tje toegevoegd: beer -tje

-etje:

Bij verkleinwoorden met een korte klank in het grondwoord en één eindmedeklinker (**bal**), moet je deze medeklinker verdubbelen als je -etje toevoegt: bal/**balletje**. Het grondwoord heeft dan uiteraard maar één eindmedeklinker:

- balletje, boterhammetje, belletje, biggetje, brilletje, gezinnetje, holletje, karretje, koninginnetje, kippetje, mannetje, pannetje, plannetjes, spelletje, spinnetje, stalletje, stemmetje, vriendinnetje, zonnetje

Let op: het grondwoord van **jongetje is** jongen.

Het grondwoord in woorden met een achtervoegsel (13.4)

-ig

- als je het achtervoegsel er af doet heb je het grondwoord: rustig/ rust
- je moet ook nog een medeklinker wegdoen: prettig/pret
- je moet een klinker toevoegen: jarig/jaar
- de v wordt terug f: droevig/droef.

-ing

- als je het achtervoegsel er af doet heb je het grondwoord (meestal de stam van een werkwoord: buiging/(ik) buig
- je moet ook nog een medeklinker wegdoen: beslissing/(ik) beslis
- je moet een klinker toevoegen: betaling/(ik) betaal
- de z wordt terug s: verkiezing/(ik) verkies.

-lijk

- bij deze woorden is er vaak geen grondwoord meer als je dit achtervoegsel eraf doet. Er is gewoon een nieuw woord gevormd dat eindigt op -lijk:
 - afzonderlijk, eerlijk, lelijk ...
- bij de volgende woorden blijft de -en van het grondwoord behouden
 - eigenlijk, openlijk, wezenlijk

Dit zijn onthoudwoorden in tegenstelling tot de vele woorden eindigen op -elijk (zie: Achtervoegsels 17.3.3)

Opgelet voor:

- moeilijk (de letter i wordt wel eens vergeten)
- woorden waarvan het grondwoord eindigt op een g. Behaaglijk (komt van 'behagen', dus geen ch!)
- onmiddellijk (= on + middel + lijk; vandaar de uitzondering van het verdubbelen na een doffe klank!).

-heid (zie ook: Achtervoegsels 17.1.2):

- als je het achtervoegsel er af doet heb je in de meeste gevallen het grondwoord: schoonheid/schoon.

Opgelet:

ü als het grondwoord eindigt op g of -ig (geen c h schrijven):

- o hoogheid, traagheid
- o aanwezigheid, aardigheid, afwezigheid, behendigheid, eeuwigheid, gerechtigheid, gulzigheid, kleinigheid, koppigheid, minderwaardigheid, omstandigheid, rechtvaardigheid, veiligheid, voorzichtigheid, vuiligheid, zenuwachtigheid (zie lijst in Achtervoegsels 17.4)

ü als het grondwoord eindigt op een t-klank, maar met d geschreven wordt (je moet het grondwoord verlengen!):

- o bekendheid, gezondheid, goedheid, verkoudheid, verstrooidheid, wreedheid

Rechts/slechts

- de grondwoorden zijn hier 'recht' en 'slecht'. Dus: -cht na een korte klank.
- aan die grondwoorden is een s toegevoegd. Vandaar dus -cht + s.

→ Deze woorden worden heel vaak met -gt geschreven en ook dikwijls zonder de t omdat we die ook meestal niet uitspreken.

Zingt/zinkt

- **Persoonsvormen** van werkwoorden waarvan de stam eindigt op ng/nk, krijgen er soms een t bij: ik zing/hij zingt - ik drink/hij drinkt
→ Trek er de aandacht op dat er altijd moet gekeken worden naar de stam van het werkwoord (is in dit geval het grondwoord).
 - o (hij) zingt, brengt, vangt, dwingt, hangt, mengt, springt, verlangt, ontvangt
 - o (hij) dankt, bedankt, blinkt, bonkt, denkt, drinkt, zinkt, hinkt, jankt, schenkt, wenkt, klinkt

Samenstellingen/Telwoorden (thema 14)**Samenstellingen**

Ook al lijkt het vanzelfsprekend, toch worden er veel fouten gemaakt aan het aan elkaar schrijven van samengestelde woorden.

Er zijn leuke oefeningen te bedenken om hiermee aan de slag te gaan zodat de kinderen aanvoelen, herkennen dat ze te maken hebben met een samengesteld woord.

→ Je schrijft woorden aan elkaar die één begrip uitdrukken. Je kan er één foto van maken.

Inoefening:

- gegeven woorden proberen te combineren tot samengestelde woorden
- een woordketting maken waarbij het tweede woord van de samenstelling het eerste deel wordt van het volgende woord:
bv. kerktoeren – torenklok – klokhuis – huisdeur ...
- een stukje van allebei zoeken. Je geeft de kinderen telkens twee woorden en laat hen het ontbrekende stuk vinden dat zowel het tweede deel van het eerste als het eerste deel van het tweede woord is,
bv. broek ... doek wordt broekzak en zakdoek

Het eerste woord van de samenstelling is de stam van een werkwoord (14.2.1)

- (ik) speel: het speelgoed, de speelkamer, de speelplaats, de speeltijd, het speelplein, het speelterrein, het speeluurtje, de speelvogel
- (ik) brei: het breigaren, de breimachine, de breinaald, het breiwerk, de breiwol
- de geneesmiddelen, de grabbelton, het klimrek, het kookboek, de praatpaal, de scharrelkip, de schuilplaats, de spaarpot, de toverdoos, de toverstok, het woonhuis, de woonkamer, het zwembad, de zwemband
- de hangklok

Het eerste woord van de samenstelling is een bijvoeglijk naamwoord (14.2.2)

- grootmoeder, grootvader, diepvriezer, kleinkind, luidspreker, scherpschutter

Het eerste woord van de samenstelling is een voorzetsel (14.2.3)

- de aankomst, de achterbuur, de achterdeur, de achterkant, de achtertuin, het buitenland, het bovenblad, het inzicht, de onderbroek, de onderhandeling, de onderwijzer, de oproep, de opstand, de overburen, de overkant, de overweg, de uitgang, het voorhoofd, de voordeur, het voorjaar, de tussenzang

Het eerste woord eindigt op t of d (14.3)

→ Bij deze woorden is het belangrijk dat de kinderen de grondwoorden kunnen vinden en het zn. in het meervoud kunnen zetten om de eind -d/t te horen.

- aardbol, aardgas, avondeten, beeldscherm, bloedrood, handrem, handschoen, hoofdletter, hoofdpijn, hoofdstad, hoofdzaak, kantlijn, landhuis, lidkaart, lidwoord, luchthaven, noodlanding, noodrem, noodzaak, Noordpool, ochtendwandeling, raadpleging, scheidsrechter, schildwacht, stadspoort, strijdkreet, voetballer, voetstappen, windhond,
- jeugdploeg, pretpark (hier moet je verlengen met -ig: jeugdig, prettig)
- zandloper (hier moet je verlengen met -erig: zanderig)

Opgelet voor:

- o potlood (heeft geen uitleg, dus onthoudwoord)
- o wedstrijd (heeft geen uitleg - tenzij eventueel 'wedden' wie wint)
- o fruittaart, kerstboom (het eerste woord heeft geen meervoud, dus onthoudwoorden)
- o standbeeld (en geen 'stambeeld' zoals het kan klinken bij niet correcte uitspraak)
- o zeldzaam (komt van 'zelden', ook 'z' daarna - zoals eenzaam - en geen 's')
- o avonduren/avonturen (kijken naar de betekenis en de klemtoon ligt anders)
- o duizendtal, honderdtal, handtas, handtekening, de bedtijd (= dt in een woord)
- o honderdduizend (= honderd+duizend)
- o hartslag/hardloper (kijken naar de betekenis)
- o dauwdruppel, gauwdief, kauwgom, nauwkeurig, rauwkost, schouwburg, schouwpijp, touwladder, trouwfeest (de w blijft vóór een medeklinker - zie ook 2-tekenklanken 3.6.6).

De eindmedeklinker van het eerste woord en de beginmedeklinker van het tweede woord zijn dezelfde. (14.4)

→ Ook hier is het herkennen van beide grondwoorden belangrijk om de woorden juist te schrijven.

- **De medeklinker is, tegen de gewone spellingregels in, verdubbeld vóór of na 2 andere verschillende medeklinkers (dasspeld, feesttent):**
 - o achttien, bankkaart, blinddoek, dasspeld, dwerggeit, einddoel, feesttent, fietsslot, filmmuziek, glasscherf, grassprietjes, handdoek, huissleutel, jeugddroom, kerkklok, kruisspin, melkkan, merkkledij, messteek, rotsspleet, sportterrein, wipplank, zanggroep,
- **De medeklinker is verdubbeld na een 2-tekenklank:**
 - o doellijn, fruitteelt, kleurrijk
- **De medeklinker is verdubbeld na een doffe klank:**
 - o donkerrood, eigennaam, kelderraam, tafellaken

Speciale samenstellingen (14.5)

- **De ene medeklinker tussen 2 klinkers hoort bij de 1^e lettergreep. Er moet dus ook gesplitst worden (niet vóór) maar achter die ene medeklinker (oog-arts):**
 - oogarts, oogappel, oogoperatie, oogontsteking, oogopslag
 - oorarts, oorontsteking
 - vooraan, vooraf, vooral, voorarm, vooravond, vooreerst, voorin, voorop, voorover, vooruitgaan
 - waaraan, waarachter, waarachtig, waaraf, waarom
- **Je schrijft 2 maal dezelfde klinker en medeklinker:**
 - boottocht, brooddoos, kaassaus, kookkunst, telefoonnummer, voorraad, zeepoeder
- **De woorden klinken hetzelfde maar hebben een verschillende betekenis die je maar kan verstaan vanuit de zin:**
 - achterruit/achteruit, voorruit/vooruit

Telwoorden (14.6)

- **Tot 'duizend' schrijf je alles aan elkaar:**
 - veertien, achttien, drieëntwintig, vijfenzeventig, negenenzeventig
 - driehonderd, achthonderdvierenzeventig
- **Na 'duizend' schrijf je een spatie:**
 - duizend vijfhonderdzeventig
- **Veelvouden van duizend schrijf je aan elkaar:**
 - negenenzeventigduizend
- **Miljoen, miljard schrijf je los:**
 - vijfenzeventig miljoen
 - zesenveertig miljard vierhonderdduizend
- **Met moeilijke schrijfwijze:**
 - achttien (samenstelling van acht+tien) (14.4)
 - tweeëntwintig, drieëntwintig (alle samenstellingen met 'twee en...', 'drie en...' krijgen een trema) (zie ook Woordtekens 21.2)
 - vijfentwintig (alle samenstellingen met 'vijf en...', ook 'honderdvijftig', maar je hoort een 'f')
 - zesentwintig (alle samenstellingen met 'zes en...', ook 'honderdzesentwintig', want je hoort een 's')
 - vierenzeventig (je hoort een 's')

- honder**dt**al, duizend**dt**al, honder**dd**uizend (zie 14.3 in ‘Opgelet voor’)

Leestekens (thema 15)

In de 3de klas werden de verschillende leestekens aangebracht en geoefend. Dit jaar wordt er expliciet aandacht besteed aan de aanhalingstekens.

Ga er niet van uit dat de kinderen in spontaan geschreven teksten de leestekens correct toepassen. In de vele stelopdrachten dit schooljaar moet hieraan ruime aandacht besteed worden.

Lees **thema 15** in de *Toelichting Spelling*.

Aanhalingstekens

Je schrijft **een aanhalingsteken** wanneer je letterlijk aanhaalt wat iemand zegt. De aanhalingstekens worden **bovenaan geschreven**.

Eindaanhaling:

- De juf vroeg: “Wil je dat nog eens herhalen?”
- Vader riep: “Kom gauw!”
- De juf zei: “Morgen gaan we naar het bos.”

Voor een eindaanhaling komt een dubbelpunt.

Het eindleesteken van de aanhaling staat vóór het aanhalingsteken.

Beginaanhaling:

- “Wil je dat nog eens herhalen?” vroeg de juf.
- “Haast u!” riep papa.
- “Morgen gaan we naar het bos”, zei de juf.

De zin uit de beginaanhaling behoudt zijn vraagteken en uitroepteken. Dit staat binnen de aanhalingstekens.

Als de zin eindigt op een punt, dan wordt dat punt vervangen door een komma en die wordt na de aanhalingstekens geplaatst.

Onderbroken aanhaling:

- “Met zo’n zware verkoudheid”, zei Emma, “ga ik niet naar school kunnen.”

De onderbreking ‘zei Emma’ staat tussen twee komma’s. De komma’s staan buiten de leestekens van de aanhaling.

(In de aangehaalde zin “Met zo’n zware verkoudheid ga ik niet naar school kunnen.” staat geen komma na ‘verkoudheid’.)

- “Neen,” zei de juf, “dit mag je zeker niet doen!”

Als er in het 1^e deel van de aanhaling al een komma staat, dan moet die binnen de 1^e aanhalingstekens staan en dan vervalt de komma vóór de onderbreking (en buiten de aanhalingstekens).

(In de aangehaalde zin “Neen, dit mag je zeker niet doen!” staat wel een komma na ‘neen’.)

Hoofdletters (thema 16)

Lees in de *Toelichting Spelling*, **thema 16**.

Bij elke schrijfpdracht (vrij schrijven, overschrijven), blijf je best hameren op het gebruik van hoofdletters. Samen met het gebruik van leestekens zijn ze belangrijk om goede, verstaanbare verhalen/teksten te schrijven.

We schrijven een hoofdletter:

- **bij namen van talen:**
 - Nederlands, Frans, Engels, Portugees,
Let op: in het Frans worden de namen van talen **niet** met een hoofdletter geschreven:
§ le néerlandais, le français, l’anglais, l’allemand
- **bij aardrijkskundige namen:**
Bij namen van straten, gemeenten, steden, provincies, landen, stromen, gebergten:
 - Antwerpen, Duffelsesteenweg, Limburg, Frankrijk, Schelde, Alpen
- **bij de afleidingen van aardrijkskundige namen:**
 - Oost-Vlaanderen / Oost-Vlaams Vlaanderen / Vlaming

Achtervoegsels (thema 17)

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling*, **thema 17**.

Door grondwoorden uit te breiden en in woorden het grondwoord te zoeken, zijn de kinderen al vertrouwd met achtervoegsels.

In de 4de klas komen volgende achtervoegsels aan bod:

Woorden die eindigen op -ig (17.1.1)**Het achtervoegsel -ig wordt meestal met een doffe klank uitgesproken.**

Deze doffe klank wordt echter niet met de letter *e* maar met de letter *i* geschreven (zie ook: Klinkers 2.3.6).

Bijvoeglijke naamwoorden die eindigen op -ig en afleidingen zijn

Je kan van zelfstandige naamwoorden een bijvoeglijk naamwoord maken door er het achtervoegsel **-ig** aan toe te voegen.:

- Woorden waaraan je **alleen -ig** moet toevoegen:
 - aandachtig, angstig, eeuwig, ernstig, geduldig, gevoelig, geweldig, haastig, heilig, hongerig, ijverig, krachtig, lastig, tijdig, moedig, mistig, plezierig, rommelig (niet verdubbelen na een doffe klank!), schuldig, spoedig, tijdig, verstandig

Opmerking:

Als ik deze woorden moet splitsen, moet ik niet splitsen tussen het grondwoord en het achtervoegsel, maar moet ik de gewone splitsingsregels volgen:

aan-dach-tig, ang-stig, ge-voe-lig, haas-tig

Maar soms moet ik ook **meer doen** dan alleen maar **-ig** toevoegen omdat de **gewone spellingregels** moeten gevolgd worden:

- woorden waarbij je de **eindmedeklinker** moet **verdubbelen**: nut/nuttig, gelukkig, nuttig, prettig, sappig, schattig, stemmig, stoffig, toevallig, vettig, zonnig
- woorden waarbij je de **klinker** moet **verenkelen**: jaar/jarig, bazig, enig, jarig, nodig, voordelig, regelmatig
- de **f** wordt **v** voor een klinker: droef/droevig

Bijvoeglijke naamwoorden die eindigen op -ig en geen afleidingen zijn

- aardig, deftig, driftig, eenvoudig, fleurig, gierig/nieuwsgierig (= gierig naar nieuws/vestig hier de aandacht op!), griezelig, handig, heftig, keurig/nauwkeurig, treurig, veilig, voorzichtig, weinig, zuinig, zwierig
- opletten voor de open en gesloten lettergrepen in:
 - aanwezig, afwezig, akelig, bezig, lenig, menig, negentig, overbodig, smerig, stekelig, stevig, voorlopig, vorig, zeventig
 - gezellig, rommelig, vrijwillig, geheimzinnig, onverschillig

Telwoorden die eindigen op -ig

Dit zijn de namen van de tientallen: twintig, dertig, tachtig, negentig.

Let op voor de beginletter van:

vier/veertig, vijf/vijftig, zes/zestig, zeven/zeventig (zie ook: Telwoorden 14.6.1).

Opgelet:

- Er worden veel fouten geschreven aan deze woorden omdat hierin vaak ook nog **andere spellingregels** moeten toegepast worden:
 - ü **cht**: aandachtig, krachtig, tachtig, voorzichtig
 - ü **eeuw/ieuw**: eeuwig, nieuwsgierig
 - ü **ei/ij**: heilig, ijverig, tijdig, veilig, vijftig
 - ü **au/ou**: nauwkeurig, eenvoudig
- Bij sommige zelfstandige naamwoorden kan je alleen maar horen of je **een t of een d** moet schrijven als laatste letter als je het woord verlengt (langer maakt) met -ig:
 - geduld/geduldig, geweld/geweldig, jeugd/jeugdig, schuld/schuldig,
 - verstand/verstandig
- Laat het **grondwoord** zoeken als er een is.
- Oefen met deze woorden ook **verdelen in klankgroepen** (let wel bijzonder op de korte klank aan het eind van een klankgroep) en **lettergepen** (zie ook: Verdelen in klankgroepen/lettergepen 7.1)
- Met deze woorden **kan** en is het dus ook **nodig** dat er uitdrukkelijk veel meer geoefend wordt dan alleen maar met het achtervoegsel.

Woorden die eindigen op -ing (17.2)

Door aan de stam van sommige werkwoorden -ing toe te voegen ontstaat er een zelfstandig naamwoord: ik buig/de buiging.

- Je moet alleen -ing toevoegen (ik buig/de buiging):
 - o bedenking, bedoeling, bedreiging, behandeling, bereiding, buiging, dreiging, handeling, leiding, leuning, oefening, opvoeding, richting, schildering, stijging, verandering, verdwijning, vermindering, verplaatsing, verzorging, verschijning, wandeling, weigering
- Je moet de eindmedeklinker verdubbelen (ik stem/de stemming):
 - o beklimming, beslissing, bezitting, inspanning, ontspanning, optelling, oplossing, spelling, stemming, tentoonstelling, teleurstelling, vergissing, verpakking, voorstelling
- Er ontstaat een open lettergreep (ik woon/de woning):
 - o beloning, bepaling, bespreking, betaling, beweging, ervaring, kroning, ontsteking, verklaring, woning, waardering
- Je moet de f veranderen in v (ik beleef/de beleving)
 - o de begraving, de beproeving, de beving, de overleving,

- Je moet de s veranderen in z: (ik verkies/de verkiezing),
 - o de verbazing, de verkiezing

Woorden die eindigen op -ing

- Met een verdubbeling in het woord:
 - o aanpassing, belangstelling, bemanning, beschutting, bestemming, helling, inspanning, ketting, pudding, verdubbeling
- Met een open lettergreep in het woord:
 - o koning, mening, paling, tekening, verbetering, vergadering, verzameling
- Met een dubbele of andere moeilijkheid:
 - o handtekening, tegenstelling, overstroming, overwinning, plotseling, samenstelling, uitzondering, verbouwing, verdwijning, verrassing

Woorden met -aai, -oei, -ooi + ing

Deze woorden krijgen geen trema omdat de 3 tekens van de 3-tekenklank samen horen. Let wel op het toch wel wat vreemde van de dubbele ii in het midden van het woord:

- o draaiing, verdraaiing, verfraaiing
- o begroeiing, besproeiing, bevoeiing, uitroeiing
- o glooiing, verstrooiing, voltooiing
- o buiig

Woorden die eindigen op -lijk, -lijks, -elijk, -elijks (17.3)

Dit achtervoegsel wordt met een doffe klank uitgesproken.

Deze **doffe klank** wordt echter niet met de letter *e* maar **met ij** geschreven (zie ook: Klinkers 3.6).

Woorden die eindigen op -lijk

- Hoorwoorden:
 - o aanzienlijk, afzonderlijk, behaaglijk, behoorlijk, burgerlijk, eerlijk, fatsoenlijk, gevaarlijk, gewoonlijk, heerlijk, moeilijk, natuurlijk, ongelooflijk, persoonlijk, sierlijk, uiterlijk, wonderlijk
- Woorden met open lettergreep:
 - o kwalijk, lelijk, openlijk, vrolijk, koninklijk (geen -ngk!)
- Woorden met verdubbeling:
 - o innerlijk, letterlijk, onmiddellijk (!)
- Andere: eigenlijk, pijnlijk, waarschijnlijk

Woorden die eindigen op -lijks

- jaarlijks

Woorden die eindigen op -elijk

(Let op: je moet de l niet verdubbelen na een doffe klank.)

- Hoorwoorden:
 - o duidelijk, feestelijk, gebruikelijk, gedeeltelijk, gemeentelijk, hartelijk, herhaaldelijk, kerkelijk, landelijk, menselijk, plaatselijk, schriftelijk, vermoedelijk, vriendelijk, werkelijk, westelijk
- Woorden met open lettergreep:
 - o afschuwelijk, dadelijk, degelijk, dodelijk, hopelijk, huwelijk, lichamelijk, mogelijk, namelijk, noodzakelijk, redelijk, schadelijk, smakelijk, tamelijk, voornamelijk, vreselijk, zakelijk
- Woorden met verdubbeling van de medeklinker:
 - o aantrekkelijk, betrekkelijk, gemakkelijk, gemeenschappelijk, goddelijk, kennelijk, maatschappelijk, mannelijk, misselijk, verschrikkelijk
- Met dubbele of andere moeilijkheid:
 - o aanvankelijk, afhankelijk, afgrijselijk, begrijpelijk, belachelijk, christelijk, eindelijk, feitelijk, geleidelijk, gruwelijk, ogenblikkelijk, onvermijdelijk, oorspronkelijk, tijdelijk, verantwoordelijk, verrukkelijk, voortreffelijk, vrouwelijk, wetenschappelijk

Woorden die eindigen op –elijks

- dagelijks, maandelijks, nauwelijks, wekelijks

Woorden die eindigen op –heid (17.4)

Het achtervoegsel –heid schrijf je steeds

- met **e i**
- met **d** want in het meervoud hoor je –heden: waarheid/waarheden
- Hoorwoorden:
 - o eenheid, eenzaamheid, gehoorzaamheid, hoeveelheid, hoogheid, meerderheid, mensheid, minderheid, schoonheid, snelheid, traagheid, waarheid, werkloosheid
- Woorden met open lettergreep:
 - o gelegenheid, genegenheid, verlegenheid, overheid, slaapgelegenheid, slapeloosheid, tevredenheid, zekerheid
- Woorden met andere of meerdere moeilijkheden:
 - o aanwezigheid, aardigheid, afhankelijkheid, afwezigheid, behendigheid, behulpzaamheid, bekendheid, bescheidenheid, bijkomstigheid, bijzonderheid, dankbaarheid, duizeligheid, eerlijkheid, eeuwigheid, erfelijkheid, gerechtigheid, gezondheid, goedheid, gulzigheid, hondsdomheid, kleinigheid, koppigheid, leesvaardigheid, menselijkheid, minderwaardigheid, moeilijkheid, mogelijkheid, nieuwsgierigheid, nijverheid, omstandigheid, onafhankelijkheid, onrechtvaardigheid, onverschilligheid, persoonlijkheid, rechtvaardigheid, vaardigheid, veiligheid, verantwoordelijkheid, verkoudheid, verstrooidheid, volksgezondheid, voorzichtigheid, vrijheid, vuiligheid, weersgesteldheid, werkelijkheid, werkgelegenheid, wijsheid, wisselvalligheid, wreedheid, zenuwachtigheid

Woorden die eindigen op –tijd of -teit (17.5)

De woorden die hierop eindigen geven aanleiding tot grote verwarring.

Het is nochtans eenvoudig:

- -tijd gaat over de tijd van de klok
- -teit is een achtervoegsel en heeft dus geen betekenis.

Woorden die eindigen op -tijd

-tijd gaat over de tijd van de klok: de maaltijd, de speeltijd.

- -tijd wordt geschreven met i j (is te onthouden)
- -tijd eindigt op een d want het meervoud is ‘tijden’.
- -tijd kan overal in een woord voorkomen: tijdelijk
 - o de tijd, de maaltijd, de speeltijd, de leeftijd, de zomertijd, het tijdschrift, de bedtijd, de slaaptijd
 - o altijd, tijdelijk, tijdens, tijdig, gelijktijdig, tegelijkertijd

De leerstof hieronder wordt expliciet aangebracht.

Woorden die eindigen op –is/-issen of –isch/-ische (17.6)

De woorden die hierop eindigen geven eveneens aanleiding tot grote verwarring.

Maar:

- Woorden die eindigen op **-is** zijn **zelfstandige naamwoorden**: de kermis.
In het meervoud moet je -en toevoegen en de s verdubbelen: de kermissen.
- Woorden die eindigen op **-isch** zijn **bijvoeglijke naamwoorden** waarvan de klemtoon nooit op het achtervoegsel ligt: telefonisch.
Bij de verbuiging voeg je alleen een e toe: telefonische.

Maar: fris, gratis!

Woorden die eindigen op –is/-issen

Dit zijn zelfstandige naamwoorden. Als je ze in het meervoud zet moet je de s verdubbelen: de kermis/de kermissen.

- o de basis, de begrafenis, de bibliothecaris, de duisternis, de erfenis, de gebeurtenis, de geschiedenis, gevangenis, de hindernis, de kennis, de kermis, de narcis, de notaris, het tennis, het vonnis, de secretaris

Woorden die eindigen op -isch/-ische

Dit zijn bijvoeglijke naamwoorden die eindigen op -isch. In de verbuiging moet je een e toevoegen: tragisch/tragische gebeurtenissen.

- o alfabetisch, allergisch, automatisch, Belgisch, biologisch, chemisch, communistisch, democratisch, economisch, elektrisch, fantastisch, gigantisch, historisch, komisch, kritisch, logisch, magisch, medisch, Olympisch, pedagogisch, praktisch, romantisch, Russisch, socialistisch, technisch, telefonisch, toeristisch, tragisch, tropisch, typisch, vegetarisch, vulkanisch

- de alfabetische volgorde, de allergische reacties, de automatische beveiliging, de Belgische arbeiders, de elektrische toestellen, de fantastische film, de historische gebouwen, de komische gezichten, de kritische opmerkingen, de logische redenering, de medische toepassingen, de Olympische medaille, de praktische proeven, de Russische hoofdstad, de technische specialiteiten, de telefonische gesprekken, de toeristische stadswandeling, de tragische gebeurtenissen, het tropische klimaat, het typische brilletje, de vegetarische maaltijd

Woordenrijen

In dit thema vind je **woordenrijen** met de verschillende afleidingen.

Je kan ze op verschillende manieren inzetten:

- het grondwoord aanbieden en de afleiding laten zoeken
 - van een zelfstandig naamwoord een bijvoeglijk naamwoord maken en omgekeerd
 - van een werkwoord een zelfstandig naamwoord maken en omgekeerd
 - van de stam een zelfstandig naamwoord maken en omgekeerd.
- Bij al deze oefeningen moeten de kinderen zich ook bewust zijn van de andere spellingregels. Deze kunnen, indien nodig, ook herhaald worden of tijdens het oefenen verwoord worden.
- je kan de woordenreeksen ook gebruiken om woorden volgens andere spellingsregels te laten rubriceren, bv. volgens open lettergrepen, verdubbeling, ...

Voorvoegsels (thema 18)

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling*, **thema 18**.

Door grondwoorden uit te breiden en in woorden het grondwoord te zoeken, zijn de kinderen al vertrouwd met voorvoegsels.

Volgende voorvoegsels komen expliciet aan bod:

Woorden met de voorvoegsels on, om, ont (18.1)

on:

- Het voorvoegsel 'on' betekent: **niet** (bv. onmogelijk = niet mogelijk)
 - onaangenaam, onaantrekkelijk, onaanvaardbaar, onaardig, onafhankelijk, onafscheidbaar, onafscheidelijk, onmogelijk, onprettig, onveilig, onvoorzichtig

Opgelet:

- ü Je moet splitsen na het voorvoegsel. De ene medeklinker tussen 2 klinkers gaat dus, tegen de regel in, naar de eerste lettergreep:
 - on-aangenaam, on-aantrekkelijk, on-aanvaardbaar, on-aardig, on-afhankelijk, on-afscheidbaar, on-afschiedelijk
- In woorden die **na het voorvoegsel 'on' (= niet) beginnen met een 'b'** wordt dikwijls 'om' geschreven omdat je ook een 'm' kan horen i.p.v. een 'n',
 - onbeantwoord, onbebouwd, onbegonnen, onbegrensd, onbelangrijk, onbekend, onbekommerd, onbekwaam, onbelangrijk, onbeleefd, onbemand, onbenoemd, onbenullig, onbenut, onbepaald, onbepert, onbeplant, onbereikbaar, onberekenbaar, onberoerd, onbeschaafd, onbeschaamd, onbeschadigd, onbescheiden, onbeschermd, onbeschoft, onbeschreven, onbeschut, onbeslist, onbespeelbaar, onbespoten, onbespreekbaar, onbestaand, onbestelbaar, onbestemd, onbestraft, onbestuurbaar, onbetaalbaar, onbetaald, onbetrokken, onbetrouwbaar, onbetwistbaar, onbevangen, onbevreesd, onbeweeglijk, onbewerkt, onbewogen, onbewolkt, onbewoonbaar, onbewoond, onbewust, onbezielt, onbezonnen, onbezorgd, onbrandbaar, onbreekbaar, onbruikbaar, onbuigzaam
(Zie ook hieronder: woorden die na 'om' beginnen met een 'b'.)
- Woorden die **na het voorvoegsel beginnen met een 'd'**:
 - ondeelbaar, ondenkbaar, ondeugend, ondoordringbaar, ondiep, ondraagbaar, ondraaglijk, ondrinkbaar, ondulbaar, onduidelijk, ondubbelzinnig

om:

- **Om'** heeft vaak iets te maken met **'er om of er rond'**:
 - omarmen, omhakken, omhangen, omhalen, omheining, omhelzen, omhoogkijken, omhullen, omhulsel, omkantelen, omkeren, omkijken, omkopen, omkrullen, omlegging, omleiding, omlijnen, ommuren, omnaaien, omploegen, omplooiën, ompraten, omrekenen, omrijden, omringen, omroepen, omroeren, omruilen, omschakelen, omscholen, omschrijven, omsingelen, omslaan, ompelden, ompspitten, omstandigheid, omtoveren, omtrek, omvang, omvaren, omvouwen, omwaaien, omwisseling, omzendbrief, omzien, omzomen, omzwerven
- Woorden die na 'om' **beginnen met een 'b'**:
 - ombinden, ombladeren, omblazen, omboorden, ombouwen, ombrengen, ombuigen

ont:

- **'Ont'** kan verwijzen naar **'weg, wegdoen, niet meer'** (ontdoen, ontdubbelen):
 - ontbijten, ontbinden, ontbossen, ontbreken, ontcijferen, onteigenen, onteren, ontgaan, ontgiften, ontginnen, ontglippen, ontgoochelen, ontgoocheling, onthalen, onthaasten, ontharden, onthouden, onthulling, ontkalken, ontkiemen, ontknoping, ontkoppeling, ontkurken, ontlading, ontleiden, ontluiken, ontmoediging, ontmoeten, ontpitten, ontploffen, ontraadselen, ontreddering, onregelen, ontroering, ontruimen, ontslagen, ontsmetten, ontsnappen, ontspanning, ontsponen, ontstaan, ontsteking, ontstellend, ontstemd, onstoppen, onstopen, ontvangen, ontvlambaar, ontvleken, ontvluichten, ontvouwen, ontwaken, ontwapenen, ontwenning, ontwerpen, ontwijken, ontwikkeling, ontwortelen, ontzenuwen, ontzettend

- **Opgelet** voor woorden **die beginnen met ‘ont + d’**:
bv. ontdekken, ontdekking, ontdoen, ontdooien, ontdubbelen, ontduiken
- **Opgelet** voor woorden die **beginnen met ‘ont + t’**:
bv. onttrekken, ontronen

Opgelet dus:

- om/on: ompraten ↔ onprettig (je hoort ook ‘om’)
- on/ont: ondankbaar ↔ ontdekken

e/en eind woord (thema 19)

Bij dit onderwerp wordt vrij snel duidelijk dat *woordleer en spelling* hier *nauw* met elkaar *verbonden* zijn.

Er worden heel veel fouten gemaakt aan -e of -en eind woord. Vooral voor taalzwakke kinderen is dit een hele opdracht.

De reden hiervan is eenvoudig: de eindletter ‘n’ wordt niet hoorbaar uitgesproken.

Daarom is het belangrijk dat de kinderen het onderscheid weten te maken tussen:

- werkwoorden
- zelfstandige naamwoorden
- bijvoeglijke naamwoorden

Dit is een aanzet naar woordleer die in de 4de klas voor het eerst uitgebreid aan bod komt.

Werkwoorden**De noemvorm**

- De noemvorm of infinitief van een werkwoord eindigt meestal op –en:
bv. lopen, dansen, ...
- Maar deze werkwoorden eindigen niet op –en maar op –n:
gaan, staan, doen, slaan, zien, zijn
Uiteraard ook de afleidingen van deze werkwoorden: meedoen, wegdoen, ... meegaan, weggaan, ... bestaan, ontstaan, opstaan, ... inslaan, overslaan, ... voorzien, terugzien.

Werkwoordsvormen

- Het meervoud van de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd
bv. wij **lopen**, jullie **zingen**, de jongens **voetballen**, ...
- Het meervoud van de persoonsvorm in de verleden tijd
bv. wij **liepen**, jullie **speelden**, zij **zongen**, ...
- Het voltooid deelwoord van sterke en sommige onregelmatige werkwoorden:

bv. (ik heb) gelopen, (jullie zijn) gekomen, ...

Zelfstandige naamwoorden

Bij zelfstandige naamwoorden heb je 3 mogelijkheden:

Het meervoud van zelfstandige naamwoorden op –en:

- Het meervoud wordt gevormd door toevoeging van –en:
bank+ en, hoed + en, ...

Zelfstandige naamwoorden die in het enkelvoud eindigen op –en:

- de deken, de jongen, de haven, het inkomen, de keuken, het kuiken, het kussen, het laken, het linnen, het midden, de molen, de morgen, de toren, het varken, het veulen
- ook de namen van de windstreken:
 - o het noorden, het oosten, het zuiden, het westen

Zelfstandige naamwoorden die eindigen op –e:

- het zelfstandig naamwoord eindigt op –e:
 - o de affiche, de antenne, de boete, de chocolade, de dame, het gebergte, de lade, de lente, de moeite, de pauze, de piramide, de periode, de postbode, de reclame, de ruimte, de schade, de serre
- ook de woorden die eindigen op –age:
 - o bagage, garage, etalage, massage, percentage, plantage, ravage, recyclage, reportage, slijtage, spionage, tatoeage
- ook de woorden die eindigen op –ine:
 - o aspirine, benzine, cabine, lawine, machine, margarine, marine, praline, sardine, trampoline, urine, vitamine
- zelfstandige naamwoorden afgeleid van een bijvoeglijk naamwoord:
 - o de breedte, de diepte, de grootte, de hitte, de hoogte, de laagte, de lengte

Bijvoeglijke naamwoorden

Ook hier 3 mogelijkheden:

- gewone bn. krijgen een verbuiging op –e
- stoffelijke bn. eindigen op –en
- voltooid deelwoorden die eindigen op –en kunnen als bijvoeglijk naamwoord gebruikt worden.

Het is dus heel belangrijk dat het verschil tussen deze drie soorten bijvoeglijke naamwoorden duidelijk is, om zo de foute schrijfwijze te voorkomen.

Gewone bijvoeglijke naamwoorden krijgen in de verbuiging een –e:

bv. een klein kind - het **kleine** kind - het kind **is klein**

Woorden waarbij ik alleen e moet toevoegen en er verder niets verandert:

- woorden met een 2-tekenklank:
 - o eu: leuk
 - o ie: diep, ziek

- oe: goed, groen, vroeg, zoet
 - ui: bruin, luid, ruim, schuin, vuil, lui (luie: geen trema / zie Woordtekens 21.2)
 - ou: oud, oud, stout, zout
 - au: blauw, flauw, grauw, lauw, nauw, rauw
 - ei: heilig, klein, steil, veilig, weinig
 - ij: blij (blij: geen trema / zie Woordtekens 21.2) fijn, grijs, rijk, rijp, vlijtig, vrij (ook geen trema op 'vrije')
- woorden met 2 verschillende medeklinkers achteraan:
 - arm, blind, hard, juist, kalm, kort, paars, recht, rond, scherp, vast, vers, warm, woest
 - woorden met cht:
 - echt, licht, recht, slecht, zacht
 - woorden met aai, ooi, oei, ieuw:
 - fraai, saai, taai / mooi / nieuw
 - woorden met ng/nk:
 - bang, eng, jong, lang, streng / flink

Woorden waarin een open lettergreep ontstaat als je e toevoegt:

- woorden met -a:
 - kale, lage, late, zware, brave, kwade, rare, nare, kostbare, onzichtbare, vruchtbare, openbare, normale, totale, lokale, muzikale, neutrale, eenzame, horizontale, zeldzame
- woorden met -e:
 - hete, brede, gele, lege, hele, hese, wrede, algemene
- woorden met -o:
 - hoge, schone, boze, rode, roze, dode, dove, grote, droge, blote, eindeloze, hopeloze, talloze
- woorden met -u:
 - dure, gure, zure, pure

Woorden met gesloten lettergreep, met dus verdubbeling van de medeklinker:

- alle, dikke, drukke, dolle, domme, dunne, felle, gekke, glad, hitte, holle, natte, nette, rappe, smalle, snelle, stille, stomme, toffe, vette, volle, witte

f wordt v: stijve

s wordt z: wijze

Stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden eindigen op -en: (expliciet!)

een stoffelijk bijvoeglijk naamwoord zegt uit (van) welke stof iets gemaakt is:

de wollen trui	de trui is van wol
een betonnen balk	een leren jas
een blikken doos	een loden buis

een diamanten juweel
 een eiken kast
 een glazen koepel
 een gouden uurwerk
 een houten tuinhuis
 een ijzeren staaf
 een katoenen hemd
 een kartonnen bord
 een koperen pot

een marmeren zuil
 een metalen plaat
 een papieren vlieger
 een pluchen knuffel
 een rubberen slangetje
 een stenen huis
 een stoffen zakdoek
 een zijden sjaal
 een zilveren ring

Maar deze stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden blijven onveranderd:

aluminium een aluminium plaat
 nylon een nylon koord
 plastic een plastic potje

Voltooide deelwoorden die eindigen op –en en die als bijvoeglijk naamwoord worden gebruikt: (impliciet)

ü zingen ik heb gezongen de **gezongen** liedjes

Let op:

- Laat bij het verbeteren van fouten aan eind –e of –en altijd wettigen. d.i. samen bekijken over welke woordsoort het gaat en waarom het woord dan met –e of –en geschreven wordt.
 - In de *Toelichting Spelling, thema 19* vind je woordenreeksen die voor de inoefening kunnen gebruikt worden maar die ook kunnen ingezet worden om andere spellingregels te oefenen: 2-teken- en 3-tekenklanken, open lettergreep, verdubbeling.
- Door rubriceeroefeningen wordt het bewust omgaan met deze regels versterkt.

Woordtekens (thema 21)

De verschillende woordtekens komen uitvoerig aan bod in Klas 5 en 6. Enkel het weglatingsteken komt **expliciet** voor in klas 4.

Het weglatingsteken (21.1)

Het weglatingsteken staat op de plaats waar één of meer letters in het woord zijn weggelaten:

- Woorden met 's (komt van 'des'): des morgens / 's morgens
 - o 's anderendaags, 's avonds, 's middags, 's morgens, 's nachts, 's namiddags,
 - o 's ochtends, 's voormiddags, 's winters, 's zomers, 's zondags
- Let op: de d in 's avonds en 's ochtends, de t in 's nachts, en de z in 's zomers en 's zondags worden vaak vergeten!

- Andere afkortingen:
 - o **ik**: ik heb hoofdpijn, 'k ben ziek
 - o **het** sneeuwt: 't sneeuwt, 't regent, 't is nog vroeg, 't zal
 - o **mijn** boek: m'n boek (niet te verwarren met 'men')
 - o **zijn** boek: z'n boek (niet te verwarren met 'zen')
 - o **dat is**: da's goed
- '**Zo'n**' komt van 'zo een'. Wordt vaak verward met 'zoon'.
 - o Haar zoon is zo'n goede vriend van ons.

Als de zin begint met een weglatingsteken dan schrijf je de eerste letter van het volgende woord met een hoofdletter:

- o 's **A**vonds kruipen de kippen op hun stok.
- o 't **S**neeuwt al de hele dag.
- o 'k **H**eb genoten van die voorstelling.

Vreemde woorden (thema 23)

Lees in de Toelichting Spelling, **hoofdstuk 23**.

Vreemde woorden zijn ontleend aan een andere taal en moeten net als bastaardwoorden en onthoudwoorden geautomatiseerd worden. Dit vraagt een ruime inoefentijd.

De onderstaande leerstof wordt expliciet aangeboden en dient gekend te zijn in Klas 5.

Je schrijft een andere medeklinker/medeklinkers (2.3.3)

Je hoort in een woord 'z' maar je moet 's' schrijven in:

- o asiel, basis, diesel, dosis, enthousiast, museum, positief, president, resultaat, risico, visite, visum
- o adviseren, automatiseren, memoriseren, moderniseren, normaliseren, organiseren, reserveren, presenteren, specialiseren (werkwoorden die eindigen op -eren)
- o automatisering, modernisering, reservering (zelfstandige naamwoorden die eindigen op -ering)
- o organisatie, specialisatie (zelfstandige naamwoorden die eindigen op -atie)

Je hoort aan het eind van een woord 'zie' maar je moet 'sie' schrijven in:

- o conclusie, explosie, fantasie, fusie, illusie, televisie, visie
- Maar:** Je schrijft wel 'zie' in:

ruzie, spinazie, poëzie

Je hoort aan het eind van een woord 'sie' maar je moet 'tie' schrijven

- na een vrije klinker:
 - **-atie**: administratie, agglomeratie, combinatie, compensatie, concentratie, democratie, demonstratie, documentatie, exploitatie, formatie, generatie, illustratie, inflatie, informatie, inspiratie, interpretatie, motivatie, natie, observatie, operatie, organisatie, oriëntatie, prestatie, publicatie, relatie, situatie, vaccinatie
 - **-itie**: ambitie, competitie, definitie, expeditie, justitie, oppositie, politie, positie, repetitie, traditie
 - **-otie**: emotie, motie, promotie
 - **-utie**: revolutie
- na een medeklinker:
 - **na een 'c'**: actie, attractie, collectie, directie, functie, inspectie, instructie, productie, reactie, redactie
 - **na een andere medeklinker**: adoptie, advertentie, attentie, concurrentie, conferentie, consequentie, instantie, intelligentie, optie, portie, vakantie

Je hoort in een woord 'sie' maar je moet 'ti' schrijven:

- emotioneel, initiatief, internationaal, nationaal, patiënt, revolutionair, traditioneel, station